

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kongl. Majts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMMETETS

UTI

GEFLEBORGS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Länet, bestående af provinserna Gestrikland och Helsingland på en *yta* af 171,6 kvadratmil, har till sina gränser ej undergått någon förändring under femårsperioden. Uti administrativt hänseende är länet *indeladt* uti 48 *kyrkosocknar*, derutaf Ramsjö socken och pastorat blifvit bildadt genom Kongl. Brevet den 21 Augusti 1860, 37 *pastorat*, 15 *tingslag*, 4 *domsagor*, 32 *länsmansdistrikter* och 3 *fögderier*. Städerna äro trenne till antalet, nemligen Gefle, Söderhamn och Hudiksvall, hvilka alla äro sjö- och stapelstäder samt hafva egen jurisdiktion.

De uti Statistiska Central-Byråns underdåniga berättelse för åren 1851—1855 Tab. N:o 6, sid. CXLV omförmälde *oregelbundenheter uti den administrativa indelningen* qvarstå oförändrade.

Nu mera framlidne Landshöfdingen och Riddaren P. H. Widmark har under år 1860 från trycket utgifvit förra afdelningen till första delen af Beskrifning öfver provinsen Helsingland, hvartill andra delen, innefattande specialbeskrifning öfver Bergsjö tingslags fem socknar, redan år 1849 blifvit till tryck befördrad.

2. Innevånare.

Folkmängden, upptagen i tabellen N:o 1, är i fortfarande tillväxt. Den närmaste orsaken härtill är Tab. N:o 1. *dels inflyttningar*, föranledde till följd af ökad rörelse, större industriella arbeten och byggnadsföretag, hvarigenom en större sysselsättning och särdeles god arbetsförtjenst blifvit personer af arbetsklassen beredd, och *dels erhållna goda skördar*.

Några särskilda administrativa förfoganden hafva icke påkallats för innevånare, som tala främmande språk.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utgiver ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-21.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	1.
3. Näringar.....	2.
Tab. Litt. A. Handelspriser i städerna.....	6.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	16.
5. Kameralförhållanden.....	19.
6. Politi.....	19.
Tab. Litt. B. Sammandrag öfver 1856-1860 årens uppbörd.....	20.
Tabellbilagor	22-29.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	22.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	23.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	23.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	23.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	24.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	24.
Tab. N:o 7. Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufaktur- inrättningar samt handtverkerier.....	25-26.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning, 1856-1860	27.
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel, 1856-1860.....	27.
Tab. N:o 10. Hemman och jordlägenheter å landsbygden, samt tomter och jordar i städerna år 1860.....	28.
Tab. N:o 11. Laga skiften m. m.....	28.
Tab. N:o 12. Sparbanker.....	29.
Tab. N:o 13. Fattigvården.....	29.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kongl. Majts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMBETETS

UTI

GEFLEBORGS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Länet, bestående af provinserna Gestrikland och Helsingland på en *yta* af 171,6 kvadratmil, har till sina gränser ej undergått någon förändring under femårsperioden. Uti administrativt hänseende är länet *indeladt* uti 48 *kyrkosocknar*, derutaf Ramsjö socken och pastorat blifvit bildadt genom Kongl. Brevet den 21 Augusti 1860, 37 *pastorat*, 15 *tingslag*, 4 *domsagor*, 32 *länsmansdistrikter* och 3 *fögderier*. Städerna äro trenne till antalet, nemligen Gefle, Söderhamn och Hudiksvall, hvilka alla äro sjö- och stapelstäder samt hafva egen jurisdiktion.

De uti Statistiska Central-Byråns underdåniga berättelse för åren 1851—1855 Tab. N:o 6, sid. CXLV omförmälde *oregelbundenheter uti den administrativa indelningen* qvarstå oförändrade.

Nu mera framlidne Landshöfdingen och Riddaren P. H. Widmark har under år 1860 från trycket utgifvit förra afdelningen till första delen af Beskrifning öfver provinsen Helsingland, hvartill andra delen, innefattande specialbeskrifning öfver Bergsjö tingslags fem socknar, redan år 1849 blifvit till tryck befordrad.

2. Innevånare.

Folkmängden, upptagen i tabellen N:o 1, är i fortfarande tillväxt. Den närmaste orsaken härtill är Tab. N:o 1. *dels inflyttningar*, föranledde till följd af ökad rörelse, större industriela arbeten och byggnadsföretag, hvarigenom en större sysselsättning och särdeles god arbetsförtjenst blifvit personer af arbetsklassen beredd, och *dels erhållna goda skördar*.

Några särskilda administrativa förfoganden hafva icke påkallats för innevånare, som tala främmande språk.

Inom vissa delar af Helsingland förekomma så kallade *Hedbergianare* och *Baptister*, men någon särskild församling af dylika schismatici har icke blifvit bildad.

Det gamla sättet att uti en fyrkant med instängd gårdsplan uppföra *gårdsbyggnaderna* å landet försvinner allt mera. Vanligtvis uppföras nu en eller två byggnader med tvenne våningar för erhållande af ett större antal rum, hvilka dock i allmänhet illa inredas, och af hvilka endast ett eller tvenne hvardagligen bebos, men de öfriga begagnas dels till förvarande af gångkläder och dels vid gästabud. I Gefle stad har under den period, som ifrågavarande berättelse afser, förmärkts en särdeles sträfvan hos arbetsklassen att, i motsats mot hvad förut varit öfligt, förse sig med egna, för renlighet och bekvämlighet lämpliga, bostäder. Full tillgång till byggnads- och brännmaterial finnes fortfarande i allmänhet, men uti en del vid kusten belägna socknar är tillgången derå knapp.

Klädedräkten, som i vissa socknar är egendomlig, börjar isynnerhet hos männen att i snitt och utseende öfvergå till de bättre klassernas. Qvinnornas dräkt deremot bibehåller sig mera likt fordom.

Bruket af bränvin är i betydligt aftagande, men i stället hafva utländska drycker, såsom vin och arrack, vunnit insteg, och isynnerhet kaffe, som utgör en allmän älsklingsdryck. Å några ställen har äfven innästlat sig missbruket af Hoffmans droppar, blandade med vin.

Omtanken för *renlighet* och bekvämlighet tilltager årligen. Allmänna *folknöjen* äro okända. *Sockenbibliotheker* äro flerstädes inrättade.

3. Näringar.

Tabb. N:is 2 o. 3. A) och B) *Jordbruket och Boskapsskötseln*. I afseende å dessa två underafdelningar, får Landshöfdingembetet, jemte hänvisande till tabb. N:is 2 och 3, i underdånighet åberopa Kongl. Hushållnings-Sällskapets derom afgifna, härvid bilagda, redogörelse.

Gefleborgs läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps bidrag, i hvad jordbruket och ladugårdsskötseln beträffar, till Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelse för åren 1856—1860.

»Enär, beträffande *tunnlandtalet* af den odlade jorden och den naturliga ången, anledning icke förekommer antaga, att ett förändradt förhållande inträffat, finnes icke skäl för närvarande frångå det yttrande, som år 1859 afgafs till Finans-Komitén, dervid den odlade jorden utfördes till 113,480 tunnland, den naturliga ången till 110,221 tunnland. Enär denna uppgift är uppgjord utan säker grund af allmänt tillgängliga ekonomiska kartor, bör det tilläggas, att densamma icke kan vara särdeles tillförlitlig, och detsamma gäller om den till nämnde Komité meddelade uppgiften, att åkern blifvit under de sista 20 åren ökad med 9,380 tunnland samt ången med 1,219 dito. Likväl torde med visshet kunna meddelas, att den tillökning af bärande mark, som sålunda antagits för 20 år, till full proportion torde finna motsvarighet under de nu afsedda fem åren (1856—1860). Till detta meddelande finnes giltig anledning af en alltmera utbredd företagsamhet i afseende å odling både inom gårdarnes enskilda områden och uti de samfälligheter, å hvilka dels med, dels utan understöd af Staten företagits större arbeten af denna art för utdikning af sidländta eller vattendränkta trakter. Såsom understödda omedelbart med statslån under perioden få omförmålas:

år 1857 sänkning af Fäbodstjern i Söderala.....	480 R:dr R:mt,
» » d:o af Östanbäck- och Wijsjöarne i Tuna socken.....	6,240 » » ,
» 1858 d:o af Ål- och Teljesjöarne i Söderala socken	27,600 » » .”

»Genom föranstaltande af Hushållnings-Sällskapet har en särskild, för länet antagen och aflönad, *Agronom* varit under fjerde och femte året af perioden kostnadsfritt för requirenterne sysselsatt hufvudsakligen med afvägning och planers uppgörande egentligen för smärre odlingsföretag inom enskilda hemmans områden. Deraf

må nämnas Nyängsmyran i Söderala socken, omkring 25 tunnland, Stormyran omkr. 20 tunnland å byn Svarfvens ägor i Norrala, Bölesjöns sänkning i Enångers socken till torrläggning af omkr. 300 tunnland och till förbättring omkr. 80, Woxna socken vid Woxna bruk omkr. 20 tunnland, Fernebo socken af en enskild hemmansägare 5 tunnland, Loos socken omkr. 15 tunnland, Ofvansjö socken Högbo bruk, Hille socken Oslättfors bruk, Ugglebo socken Wij bruk, med flere andra bruk, jemte flere dylika å andra ställen förekommande företag, som utgjort föregångare till de många, hvartill planer efter periodens slut blifvit af Länsagronomen för hvarje sommar utarbetade.»

»I närmaste öfverensstämmelse med, men dock med någon ändring af uppgiften till Finans-Komitén, antages *jordmånen* af länets 48 socknar, städerna inberäknade, vara:

god uti	10,
medelmåttig uti.....	30,
svag uti.....	8.»

»Den till Finans-Komitén år 1859 meddelade uppgiften, att jorden efter areal beräknad vore

god å.....	3,500 tunnland,
medelmåttig å.....	75,000 »
och svag å.....	31,500 »

torde i förhållande efter föregående antagande böra rättas sålunda, att den anses vara

god å.....	10,000 tunnland,
medelmåttig å.....	70,000 »
och svag å.....	30,000 » ”

»Det bör härvid anmärkas, att ifrågavarande grader hänföra sig till den allmänna beskaffenheten inom länet, då *jordmånen* endast undantagsvis består af lerblandad matjord på leralf, ofta nog, isynnerhet i Gestrikland, af fin glimmer på alf af samma urämne, hvilken jordmån underhåller en god växtlighet, men mestadels, isynnerhet i Helsingland, af fin, föga lerblandad sand, som efter landets sed benämnes sandmölja, på alf af samma ämne eller ock af gröfre grus; i följd hvaraf *jordmånen* inom detta län, jemförd med de provinser, der leran utgör grundämnet både uti alf och för den genom odling bildade matjorden, i allmänhet torde rätteligen vara att hänföra till den medelmåttiga, om ej den svaga klassen. Såsom undantag från det sålunda beskrifna allmänna förhållandet torde få nämnas slättbygderna i Delsbo, Bollnäs, Alfta, Ofvanåker, Jättendal, Ofvansjö och Thorsåkers socknar samt andra mera spridda trakter, hvarest *jordmånen* torde kunna, äfven absolut betraktad, kallas god.»

»Under den period, som med denna berättelse afses, kan man väl ej påstå, att en allmän förbättring inträdt i det *brukningssätt*, som af ålder ägt rum. Om det i andra landsorter iakttages, huru betänksam landtbrukaren är att lemna det af ålder tillkomna brukningssättet, lærer det med största fog, och i kännedom om befolkningens skaplynne, kunna antagas, att äfven i detta län nya åsigter och derå grundade förbättringar i brukningssättet endast småningom bana sig väg till erkännande och efterföljd. Så ensidigt, som i de egentligen sädesproducerande orterna af Upland och Westmanland, hvilka tillstöta detta län, är tvåskiftesbruk visserligen här icke tillämpadt, undantagne dock de sydligaste delarne af länet, som stöta till nämnde provinser och dermed äga en temligen lika slättlandsnatur. En betydlig del af jorden är nemligen anslagen till höproduktion. Sålunda förekommer vanligen i gårdens närmaste grannskap och, jemförelsevis med hemmanen i hela deras omfång, en mindre del odalmark, hvilken i det närmaste uteslutande användes till alstring af strid säd och något rotfrukter, och åt hvilken därför äfven den hufvudsakligaste omsorgen egnas. Detta är den egentliga, öppna åkern. Men den öfriga, under bruk varande, aflägsnare från bolstäderna liggande, betydligare delen, i Gestrikland kallad vret- och i Helsingland svaljord, egnas i vida större mån åt frambringandet af hö, hvilket landbruksalster dels mera öfverensstämmer med härvarande mera kalla, fuktiga och för

gräsväxt gynnsamma klimat, än de torra slättlandens, dels ock af ålder erfordrats, tyvärr icke för ladugårdarnes hufvudsakliga utfodring, utan för hästarne, hvilkas underhåll i sin ordning påkallats för en vidsträckt forsling, hufvudsakligen af skogs- och bergsprodukter, hvadan ock den i sig sjelf magra jorden, medan hästspillingen stannat på landsvägarne, gått miste om en stor del af den värderika ladugårdsspillingen. Dock hvarken på odaljorden eller på omnämnde vret- och svaljord är det två-åriga omloppet af säde och träde allmänt, knappt ens brukligt i hela länet. På odaljorden är omloppet vanligast fyra-årigt, nemligen träde, råg, arter, gödsladt korn, och på vret- och svaljorden sju- å åtta-årigt: lin eller hafre, hafre, gödsladt korn samt gräs till hö 4 å 5 år. Följaktligen är omloppsbruket å nämnde utsträckning, långt ifrån okänt, här sedan länge antaget, ehuru, hvad växtodlingen i allmänhet beträffar, mycket återstår att vinna i bruknings-sättet, dels medelst en bättre dikning, — hvilket äfven gäller om odaljorden, — dels medelst val och sådd af verkligen beredda och rena frösorter i stället för sjelfsådd eller på sin höjd utsäde af orena affallet efter i öfvervägande mån ogräsblandadt hö, dels ock medelst god gödseltillgång i sammanhang med en högst behöflig förbättring i ladugårdsstillningen.»

»Att i siffror uttrycka förhållandet mellan brukningssättens olikhet efter areal, är under ofvanantydde förhållanden så osäkert, att man måste afstå från ett försök dertill, enär sådant, icke ens i antaglig mån, kunde medföra en tillförlitlig uppgift; man torde i detta afseende dock våga uttrycka, att tvåskiftesbruket utöfvas på den jämförelsevis minsta delen; att ett rent vaxelbruk förekommer allenast undantagsvis vid en och annan gård, som disponeras af ståndspersoner, hvilka öfvertygat sig om ett ordnadt, all brukad jord omfattande, vaxelbruks fördelar; och att den allra största delen är att hänföra till koppelbruk, hvaruti, såsom redan är anfördt, den närmast belägna odalåkern användes till cirkulation mellan 4-årigt sädesomlopp, men vret- eller svaljorden upplöjes för 3-årigt sädesomlopp, hvilket efterträdes af mångårig gräsvall.»

»I afseende å *årligt utsäde* per tunnland af hvete, råg, korn, hafre, blandsäd, trindsäd och rotfrukter, åberopas Tabellen N:o 2, hvarest uppgift lemnas derom, på grund af insamlade primär-uppgifter från Hushålls-Gillena, jemkade efter 1859 års uppgift till Finans-Komitén och andra upplysningar, som stått att erhålla.»

»Hvad beträffar *hufvudsädet*, så torde för Gestrikland råg och korn i temligen lika mån få anses intaga de främsta rummen, och för Helsingland till öfvervägande del kornet. Blandsäd, mestadels utgörande $\frac{1}{2}$ å $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{2}{3}$ å $\frac{1}{2}$ hafre, odlas äfven öfver allt. Hvete, odladt i båda provinserna, synnerligen i Helsingland, men icke med den utsträckning, att det i någondera af dem kan för ett hufvudsäde anses, gifver äfven i sist-nämnde provins under tjenlig behandling och gynnsamma väderleksförhållanden rätt god skörd. Uti linodling, som tillförene betydligt idkats i Helsingland, har under perioden minskning inträffat och synes den för hvarje år aftaga i samma mån som säd- och foderodlingen tagit allt större rymder i anspråk. Af rotfrukter är potates den ojemförligtvis mest använda, ehuru dels dess under alla fem åren mer och mindre framträdande vanliga sjuklighet, dels en stigande insigt om rofvans odling i större skala i någon, om än ringare mån än önskligt vore, tagit i anspråk en del af potatesens utrymme.»

»Ungefärliga *proportionen af åkerjord*, som år 1860 användts till odling af hvete, råg, korn, hafre m. m.

Hvete	2.	Årter och vicker	10.
Råg	15.	Potates	5.
Korn	35.	Rofvor	2.
Hafre	} 30.	Öfriga rotfrukter	1.»
Blandsäd			

»Sådan synes ifrågavarande proportion böra, förhållandet likmätigt, uppställas inom ett antaget fördelningstal af 100.»

»Beträffande årliga *behovet till utsäde* af hvete, råg, korn, hafre m. m., som således måste reserveras för nästa utsäde, åberopas Tab. N:o 2.»

»Uppskattning af årliga förbrukningen inom länet af hvarje särskildt hufvudsakligt sädesslag, enligt i medeltal beräknade behof för hvarje person, är likaledes utförd i Tab. N:o 2, som anvisar hvad i detta hänseende efter flere insamlade uppgifter och efter kollationering med uppgifterna till Finans-Komitén torde få anses utgöra behöriga medeltalet.»

»En år 1856 inträffad *missväxt*, särdeles inom en del af de vestra socknarne i Helsingland, föranledde undsättnings beviljande åt Öjungs kapell-lag med ett genom Kongl. Brevet af den 30 Januari 1857 bestämdt undsättningslån af 2,700 R:dr; detsamma återbetalades med $\frac{1}{3}$ inom den 1 November hvarterda af åren 1857, 1858 och 1859, hvarefter intet sådant lån finnes i länet beviljad eller utestående.»

»Under perioden hafva ej några *nya sädesslag* blifvit försökte eller till bruk införde. Ty ehuru odlingen af vicker betydligt tilltagit, kan densamma icke räknas såsom ett nytt sädesslag, enär detta utsäde förut icke var okänt.»

»Att spridda bemödanden med *trädgårdsskötsel* och fruktträds-plantering under perioden förekommit är känt; ännu är hågen och omtanken därför dock långt ifrån allmän.»

»Beträffande antalet *vinterfödda kreatur*, uppgafs till Finans-Komitén år 1859:

Hästar.	Oxar och Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får och Getter.	Svin.
14,066.	2,232.	47,715.	11,860.	74,876.	9,653.»

»De uppgifter, som nu inkommit derom till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ifrån Städernas Magistrater och ifrån Kronofogdarne, visa detta förhållande betydligt olika och lägre. Enligt sammandrag deraf skulle nemligen finnas endast:

Hästar.	Oxar och Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får och Getter.	Svin.
10,553.	1,688.	35,777.	9,404.	62,410.	7,635.»

»Uti en af Löjtnanten L. E. Åhrman jemte karta öfver *Gestrikland* utgifven, som det vill synas omsorgsfullt utarbetad beskrifning, upptagas beloppen för nämnde provins sålunda:

Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungboskap.	Får.	Getter.	Svin.
4,956.	1,108.	14,933.	4,446.	15,072.	7,291.	3,175.»

»Det vill här af synas, som vore de tvenne första uppgifterna för hela länet något för låga, likasom det på det hela af jämförelse framgår, huru svårt det är att samla dylika uppgifter, äfven i fråga om sådant, som kan stycketals räknas.»

»Vid bestämmandet af höskördens och andra *foderväxters tillräcklighet* eller otillräcklighet, jemte inflytelsen deraf på kreatursantalets ökning eller minskning, måste tagas i betraktande, dels att några jordbruksalter af nämnde egenskap icke inköpas från andra orter, dels att visserligen på en del orter inom länet icke obetydliga kvantiteter hö försäljas till andra (äfven inom länet). Med visshet kan sägas, att hötillgången öfverhufvud taget och i allt fall icke är tillräcklig. Ty under en rådande, allt för stor sparsamhet på hö till ladugårdarne, enär i allmänhet stallen äga företrädet, användes halm till de förra mer än som med en god ladugårdsskötsel vore förenligt. Utan att derföre säga, att kreatursantalets minskning deraf betingats, helst det tvertom kan antagas, att det fortfarande ökats jemte de nya fodertillgångar, som en vidsträcktare odling deraf framkallar, bör man likväl beklaga, att det ökade antalet icke i jemnt förhållande med sig fört förbättringen af kreaturens utställning, och att följaktligen den afkastning icke erhållits, som kan påräknas allenast uti öfverskottet utöfver kreaturens behof för organismens uppehälle och utveckling.»

»I fråga om ungefärliga beloppet *spanmål* i medeltal, använd till *kreaturs utfodring*, ansåg Kongl. Hushållnings-Sällskapet sin till Finans-Komitén på grund af infordrade upplysningar lemnade uppgift af 50,141 tunnor vara för hög, enär sannolikt slösad dertill räknats, men fann 25,000 tunnor kunna närma sig rätta beloppet. Från denna åsigt förekommer icke anledning att afvika.»

»Att en del ladugårdar, särdeles herregårdarnes och dernäst allmogens närmast städerna belägna, lemna, de förra ett större, de senare ett mindre *öfverskott till afsalu*, är intet tvifvel underkastadt. I de från städerna aflägsnare bygderna tillverkas väl äfven något smör till afsalu och i vida mindre mån ost, hvilken senare knappt kan anses för en allmänneligen tillgänglig handelsvara. Om man afser sammanlagda beloppen smör, som från andra län och Finland, samt ost, som från Holstein, äfvensom från Stockholm, Hamburg och Lybeck införas, så torde likväl länet i sin helhet ännu icke kunna anses lemna något *öfverskott öfver egen förbrukning*. Något smör från detta län torde väl afsättas uti Stockholm, men detta förändrar icke det ofvanförda förhållandet.»

Tab. Litt. A. »Hvad beträffar *handelspriserne* å spanmål och vexlingarne deri meddelas härnedan i tab. Litt. A. de af Konungens Befallningshafvande i länet för hvarje år af perioden uppgifne, i medlet af September gällande stadspriserne. Då länets ofvannämnde trenne städer äro på ungefär lika afstånd från hvarandra belägne, hvar i sin ort, torde dessa derifrån uppgifna priser få anses representera de i landet allmänneligen gällande.»

»Om *ladugårdsprodukternas prisveaxlingar* för hvarje år saknas anteckningar, men såsom ett antagligt medelpris derå för hela perioden torde följande uppgifter uttrycka allmänna förhållandet: häst 200, ko 60, ox 120, får 6, get 6, svin 75, smör Læ 11, ost Læ 3: 50, ull Læ 20, talg Læ 10 R:dr, allt R:mt.»

»De inhemska *landtracerna* äro utom all fråga så allmänna, att endast spridda undantag finnas på en och annan herregård. Hästen är vanligen mera starkt byggd, än genom smärta forner egnad för ett hastigt lopp; och hvad Helsingland särskildt beträffar äro dessa djur mycket uthålliga. Denna kroppsbyggnad erfordras ock för de tunga godstransporter, som af ålder hört och ännu, dock i förminskadt förhållande, höra till länets väsentligaste binäringar. Detta förhållande förklarar, att hästen fortfarande har att påräkna en öfvervägande del af husbondens frikostighet på foder och af omtanken för dess skötsel. Ladugårdarne i allmänhet hafva det gamla blodet alldeles oblandadt. För dess förädlande genom korsning med Ayrshire- och Voigtländer-race, hvartill spridda tillfällen icke saknats, har ingen märkbar håg försports, men väl ett och annat lyckadt försök att genom val af pålägg inom gamla landtracen samt genom en väl ordnad och bättre utfodring höja dess utseende och afkastning.»

»Det för detta län af Staten bekostade *stamholländeriet* består af 20 Voigtländer-kor och 2 tjurar. Förut stationerad först vid Westerberg och dernäst vid kungsgårdens egendomar i Ofvansjö socken, har det nu mera blifvit till Sofiedal uti Walbo socken förflyttadt. Ehuru mjölkafkastningen varit rätt god (7 à 800 kannor per medium af hvarje ko) och mjölkens gräddhalt anseelig (13 à 14 procent), har synnerlig efterfrågan ej förmärkts efter afveln.»

»Sedan år 1859 har ett *enskildt stamholländeri* varit uppsatt med 17 kor och 1 tjur af Ayrshire-race vid Walls landtbruksskola och underhålles fortfarande derstädes. Ehuru sådant ligger utom perioden, torde här få antecknas, att första auktionen hölls på hösten 1861 till försäljning af dess afvel. Dervid såldes 7 full-

Tab. Litt. A.

Handelspriser i städerna.

	G e f l e.						S ö d e r h a m n.						H u d i k s v a l l.					
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre och Blandsåd.	Ärter.	Potates.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre och Blandsåd.	Ärter.	Potates.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre och Blandsåd.	Ärter.	Potates.
År 1856	24	14,66	13,33	8	20	6	—	16	13	7,67	16	4	—	15,33	13,33	9	—	5,33
» 1857	18,33	11	9	5	14,67	4,33	—	13,33	12	9	—	6	—	12	11	8	—	4
» 1858	21	13,25	10,25	6	16	3	—	14	12	8	—	6	—	14,50	12	7,50	—	4
» 1859	20,50	13,75	12,25	6	19	4,25	—	15	12	8	—	5,50	—	14,50	12,50	10	—	5
» 1860	28,50	16	14,50	10	18	5	—	20	13	9	—	6	—	17	13	10	—	5

växta tjuvar och 3 qvigor, de förra till medelpris, mellan 416 R:dr och 203, af 262 R:dr, och de senare, mellan 240 och 209, af 226½ R:dr. Endast större jordbrukare och ståndspersoner voro afnämare. I det bolag, som af intresse för dess syfte anlagt detta holländeri, är Hushållnings-Sällskapet delägare för 15 aktier à 100 R:dr R:mt.»

»Af tama *fjäderfä* äro höns af vanlig landtrace allmänt vårdade; *gäss* i mindre mån och hufvudsakligast i södra delen af Gestrikland; *ankor* ännu mindre.»

»*Biskötsel* har under perioden likasom af gammalt icke förekommit i större skala, än att deraf dock kan slutas till, att hvarken klimatet eller brist på tjenlig föda göra densamma omöjlig.»

»Några *farsoter* bland husdjuren hafva under perioden icke förekommit. Deremot har inom största delen af Helsingland *springormen* beklagligtvis, numera fullt endemisk, fortsatt sina härjningar, ej heller okända inom provinsens städer. De åtgärder, som för dess minskade utbredning ägt rum, tillhöra den nu ingångna perioden.»

»*Nyodlingar* företagas dels genom uppbrytning inom odal-områdena ofta af backar, hvilkas rensning från sten fordrar utomordentlig ansträngning, helst detta vanligen företages af de minsta jordbrukarne med egna kroppskrafter, hvadan den odling, som deraf vinnes, ehuru vittnande derom, att man beräknar någon ersättning för mödan, dock icke utöfvar något synnerligt inflytande på den allmänna landskulturen. Deremot hafva i detta afseende stora företag ägt rum med de utdikade och torrlagda mossar, och förut såsom vattensjuka alldeles värdelöst liggande skogsmyror, hvilkas odlade, såsom förr är nämnt, icke obetydligt ökat länets fruktbarande jordvidd. Den rikedom, som ofverallt i länet finnes på dessa förr så ringaktade eller rent af förbisedda fält för hägn och odling, har under perioden alltmera dragit uppmärksamheten till sig och låter antaga, hvad äfven erfarenheten bekräftat, att de många olägenheterna af deras frostbildande egenskap redan blifvit mycket förminskade i samma förhållande, som de skadliga vattensamlingarne blifvit afledde och deras bottnar redan bära ett kraftigt foder, samt vinsten deraf vidare lifvar till fortsatta nyodlingar.»

»*Grunddikning* har äfven blifvit bekant, och, i samma mån dess fördelar påkallat uppmärksamhet samt, likväl ännu endast undantagsvis, tillämpning, har någon omtanke börjat vakna äfven för den i länet af gammalt ännu alltför mycket förbisedda beskaffenheten af den öppna dikningen.»

»Äfven *ängsvattning* har, om ännu ej allmänt tillämpad, hvarest lokala och öfriga förhållanden skulle hafva sådant medgifvit, dock blifvit föremål för kännedom af dess inflytelse på höafkastningen och för påtänkta anläggningar.»

»Den i allmänhet magra jordmånen, som lika allmänt hvilar på en lätt genomsläppande alf, påkallar i detta län den största uppmärksamhet på *gödsel-beredningen*. Detta länge insedda behof har af ålder framkallat mycken omtanke. Mycket arbete nedlägges derföre på den alltför otillräckliga ladugårdsspillningens understödjande med tillblandningar af affallet löf, hackadt granris, införd myrjord och dylikt; dock har man haft skäl beklaga, att detta myckna och tidsödande arbete vanligen icke åtföljes af insigt om dessa hjälpgödningsämnen fördelaktigaste behandling; hvadan, om det ock bör anses såsom en brist, att guano och benmjöl eller deraf bildade sammansatta gödningsämnen hittills föga blifvit använda, det i ännu högre mån måste erkännas tillhöra de af behofvet högst påkallade medlen för landthushållningens framsteg, att ifrågavarande insigt utbredes och grundlägger en bättre behandling.»

»Det är otvifvelaktigt, att *afstängningen af ägor* i de långa skiljelinier, som förekomma i detta län, hvarest afrösningsjorden isynnerhet upptager stora vidder, medtager en högst anseelig mängd gärdselvirke och dagsverken; men det bör ej heller förbises, att tillgången på skog ofverallt lemnar tillgång på det förra, utan att detta behofs fyllande kan anses i synnerlig mån medföra skada.»

»Vallgång med kreaturen är här i länet urgammal och har under den period, denna berättelse omfattar, icke förändrats. Den är oundgänglig i anseende dertill, att kreaturen hvarje sommar hållas i bete på de ofta på flere mils afstånd belägna fåbodevallarne, hvilka egentligen äro byalagens gemensamma utmark och af den omfattning, att någon hägnad der icke är möjlig, hvaremot områdena med hänseende till äganderätten allenast utmärkas med råmärken och deremellan upphuggna rålinier. Det är således egentligen till hemägornas fredande och till inhägnad af de smärre odlade landen vid fåbodarne, äfvensom ock i flere fall till hemsko-garnes afstängning, som stängsel användes. Hvad beträffar dess beskaffenhet, så utgöres den mestadels af gårdesgårdar af trädvirke, men exempel saknas ej heller på stenmurar; dock förekomma de hufvudsakligen endast kring de till bostäderna närmaste och således mest vårdade ägora och äro af jemförelsevis ringa utsträckning. Lefvande häckar och grafvar äro såsom stängsel nättopp kända.»

»Hvad angår länets *Hushållnings-Sällskap*, så bevittnas dess tillvaro redan år 1814 af Sällskapets sedan dess befintliga handlingar. De stadgar, hvarigenom dess verksamhet nu bestämmes, äro af Kongl. Maj:t under den 24 Juli 1857 fastställda. Att med den uti denna berättelse afsedda period och med de nya stadgarne inträdt en lifvigare verksamhet uti Sällskapets åtgärder torde med skäl kunna få antagas; och då matrikeln öfver dess ledamöter närmast efter nämnde periods utgång upptager: ståndspersoner 310, allmoge 221, summa 531, hvilket antal sedermera betydligt ökats; då Sällskapet fördelat sig i kretsar, benämnda *hushållsgillen*, till antalet 17, som, hvar på sitt håll under en särskild Ordförande, medverka för Kongl. Sällskapets syften; då Sällskapet allt efter de senaste mera genomgripande förändringarne af bränvinslagstiftningen ägt årliga deraf härflytande inkomster af ungefärligen 9,000 R:dr att disponera; och då dessutom ungefär 800 R:dr årligen influtit uti ledamotsavgifter, så är det lätt förklarligt, att en sådan större verksamhet kunnat utvecklas till afsedd förbättring af de allmänna hufvudnäringarne.»

»Af Sällskapets tillgångar hafva anslagits till en för länet gemensam *lägre landtbruksskola* en summa af 37,500 R:dr, fördelade på 25 aktier uti ett för dess upprätthållande och under åtnjutande af 4,000 R:dr R:mt årligt statsanslag bildadt samt på 61 aktier à 1,500 R:dr R:mt grundadt bolag. Undervisningen har oafbrutet varit i gång uti denna skola, och eleverna enligt derom gällande bestämmelser fulltaliga. Fyra aktier voro vid 1860 års utgång ännu icke af Sällskapet inlöste. Landshöfdingebostället, kungsladugården Wall, der, på grund af ett 30-årigt arrende åt bolaget från och med midfastan år 1858, Landtbruksskolan har sitt läge, har i följd af de anordningar, som måst för dess nuvarande ändamål vidtagas, i en särdeles vacker trakt invid Gafle-ån och hardt nära Gefle stad, erhållit en ny, $\frac{1}{4}$ mil från sitt gamla ställe belägen, ansenlig och ändamålsenlig åbyggnad.»

»Kongl. Sällskapets stadgar innehålla bestämmelser om tvenne årliga allmänna *sammanträden*; ett på vintern, företrädesvis för dess inre och ekonomiska ärendens afgörande, och ett under sommaren, helst på landet, dervid praktiska förhandlingar ansetts böra äga främsta rummet. Af dessa senare hölls år 1858 ett i Hudiksvall, år 1859 ett uti Söderala socken och år 1860 ett uti Hanebo socken, hvarförutom tvenne extra sammanträden sistnämnde (likasom påföljande) år af allmänna meningens fordrades och höllos (år 1860) i Delsbo och Ofvansjö socknar. Ej mindre det stegrade intresse, som fordrandet af dessa trenne möten synes ådagalägga, och den talrika närvaron dervid af Sällskapets ledamöter, samt andra landtbrukets vänner, än ock den uppmärksamhet, hvarmed mötenas förhandlingar följdes, hvarvid äfven från allmogen höjdes stämmor för att utveckla åsikter uti öfverläggningsämnen, äfvensom den festliga karakter, dessa möten genom deras eget ändamål, så att säga, af sig sjelfve antagit, gifva grundad anledning till den förmodan, att dessa dagar icke varit förspillda för landet, utan att månget frö dervid blifvit utsådt, som så småningom skall bära goda frukter.»

»Vid dessa möten utdelades, af vida större dertill afsedde anslag, priser för profplöjning och utställning af husdjur, landtbruks- och slöjdalster, samt dertill hörande redskap till följande belopp:

I Hudiksvall år 1858.....	188	R:dr	R:mt,
» Söderala » 1859.....	108	»	»
» Hanebo » 1860.....	236		
» Delsbo » »	92		
» Ofvansjö » »	240	568	» »;

och uppgick prisutdelningen för det redan förflutna året af nu löpande berättelse-period till ännu högre belopp. Sällskapet torde hafva skäl att af den täflan, som sålunda framkallats, vänta sig goda resultat, i det att uppmärksamheten sålunda fästas derpå, att landtbruket och dess bineringar böra söka sin styrka ej i myckenheten af alster, utan uti dessas goda och utmärkta egenskaper.»

»År 1859 användes uteslutande på Sällskapets bekostnad en *Länsagronom*, som hade i uppdrag att på requisition, efter af Sällskapets Förvaltnings-utskott uppgjord ordning, meddela undervisning i alla landthushållningens grenar, samt upprätta planer för omloppsbruk, för afdikning och odling af de vattendränkta men odlingsbara trakter, hvarpå länet äger ännu obegagnad rikedom, för ängsvattning, för en riktig afdikning af under gammal häfd varande jord, för dess omsorgsfullare behandling i allmänhet, för ändamålsenlig gödselberedning, för ladugårdsväsendets bättre ordnande och upphjelpande ifrån dess erkänt låga ståndpunkt, med ett ord för allt, som uti Sällskapets syften innefattas. För åren 1860, 1861 och det nu innevarande, äfvensom för det påföljande har Sällskapet uti samma värf och på sin bekostnad, för de trenne sistnämnde åren blott med skyldighet för reqvirenterne till herberge och fri, tarflig husmanskost efter ortens sed, bekostat särskild Länsagronom. Allmänhetens förtroende, ådagaläggande, hurusom ett varmt nit i förening med ett lyckligt och välvilligt framställningssätt förmår att vinna erkännande af de rationela grunderna och ett derpå bygd förfaringssätt, har varit en synbar frukt deraf. Om ock det senare ännu icke hunnit blifva allmänt antaget, skall omförmälde erkännande ofelbart förr eller senare arbeta sig fram till tillämpningen.»

»Exempelvis må anföras ifrån Länsagronomens verksamhet för sista året af berättelse-perioden (1860), att anvisningar lemnades och planer uppgjordes för afdikning af åker, sval och äng 2,496 tunnland, omläggning 265 tunnland, nyodling (kärr och mossar) 634 tunnland, cirkulationsbruk 609 tunnland, ängsvattning 32 tunnland, sjösänkning till vunnen areal 294 tunnland, summa 4,330 tunnland. Att detta och föregående arbeten af dessa arter under berättelse-perioden vunnit allmänhetens förtroende bör få slutas deraf, att 1861 års verksamhet derutinnan med ungefär lika inbördes förhållanden omfattade 4,640 tunnland. Länsagronomens och ett biträdes oafbrutna verksamhet upptogs sålunda år 1860 i 75 sommardagar, oberäknade efterarbeten med planer och beskrifningar under påföljande vinter.»

»Med någon uppoffring för Sällskapet har det äfven, efter att först af alla hafva erkänt förträffligheten af den s. k. *Gussanderska* methoden för mjölkens behandling, haft förmånen att se dess upphofsman nitiskt och välvilligt meddela sin undervisning i nästan alla delar af länet.»

»Ibland de egenskaper, som detta län delar med de öfriga nordliga i afseende å ladugårdsskötseln, förekommer kokreaturens redan omförmälde *vallning* till ofta på långa afstånd (ända till 5 à 6 mil och derutöver) belägna skogsbeten, benämnda fåbodar. Att deruti ännu återfinnes en kvarlefva af det äldsta nomadlivet är lika påtagligt, som det äfven inom länet, i anledning af de frågor, hvilka derom till öfverläggning framstälts, af de fleste erkänts i hög grad hindra ladugårdarnes bringande till egentlig afkastningsförmåga. De långa vandringarne till beten, hvilka enligt faktiska uppgifter understundom måste understödjas med dithärd halm från hemgårdarne, är ett bevis, framför alla andra, på behovet af en annan ordning, och anvisningar dertill hafva ej saknats.»

»Såsom ett försök, hvad genom praktiskt föredöme kan åstadkommas, har Kongl. Sällskapet anslagit 500 R:dr R:mt för hvarterdera af åren 1860 till och med 1864, till understöd för en rationelt ordnad, mindre mön-

stergård i Ljusdals socken. Företaget, beslutadt under perioden, men till sitt utförande liggande utom densamma, är ännu för nytt, att medgifva ett yttrande om dess framgång. Hela dikessystemet är emellertid vid gården ändradt från det gamla, högst ofullkomliga, och grunddikning till stor del redan verkställd.»

»*Frukträdgårdars* anläggning och *trädplantering* i allmänhet hafva varit ett stadigt föremål för Kongl. Sällskapets nitälskan och uppoffring. Premier hafva utdelats såväl i förra som senare afseendet.»

»Såväl med de krafter, hvilka stått Sällskapet omedelbarligen till hands, som medelst inköp och kostnadsfritt tillhandahållande inom länet af de fleste tillgängliga alster inom den periodiska *landtbrukslitteraturen*, har Sällskapet i öfrigt sökt sprida kännedom om nya åsichter och bepröfvade erfarenhetsrön.»

»På Kongl. Sällskapets bekostnad hafva åtskilliga *agrikultur-kemiska* undersökningar under sommaren 1858 blifvit företagne inom länet af Professor Alexander Müller. Iakttagelserna dervid hafva blifvit spridda genom berättelsens tryckning uti 5:te häftet af Kongl. Sällskapets tidskrift.»

»*Jordbrukets behof af arbetare* är kännbart i detta län, i anseende till de binäringar, som derinom förekomma. Ej mindre bergsbruket, än äfven skogsvaruförädlingen, den senare under berättelse-perioden i hög grad utvecklade, fordra en mängd arbetskrafter, som väl i någon mån understödjas, men ingalunda motsvaras af en ej obetydlig mängd arbetssökande från andra län, egentligen från Wermland och Dalarne. Samma behof blir då i lika mån kännbart äfven i afseende på de uppoffringar, hvarmed de för jordägaren äro förbundne. Hvarken *jord-* eller *stat-torpare* höra till det allmänna förhållandet i detta län, och det bör följaktligen äfven anmärkas, att då i Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes Tabell N:o 10 till femårsberättelsen jordtorp upptagas till icke mindre än 6,484 stycken, deruti uppenbarligen måste vara inberäknade soldattorp och jordafsöndringar, hvilka senare i så måtto skilja sig från jordtorp, att stamhemmanet väl från dem har att påräkna tjänstbarheter eller annan afgäld, och att afsöndringarne äro förenade med äganderätt för alltid eller besittningsrätt på viss tid, hvaremot rätta begreppet af jordtorp ligger uti ömsesidig öfverenskommelse om legostämna jemte enskildt aftal om endast deraf beroende tjänstbarhet, förnämligast i dagsverken, såsom ersättning för den jord, som på lön upplåtes.»

»De i samma tabell upptagne 3,703 *backstugorne* torde häntyda dels på handverkare, dels och isynnerhet på den frie arbetaren, som i allmänhet här i länet stadd i välbergade omständigheter söker arbete än för binäringarne, än för jordbruket. Att det senare uti binäringarne har starka medtäflare om arbetare är uppenbart. Det under rubriken andre lägenheter upptagne talet 3,257 torde vara af ungefärligen samma beskaffenhet och häntyda på ungefärligen samma förhållande.»

»Allmännaste biträdet för jordbruket och ladugårdsskötseln, förutom det som jordägaren, hans hustru, söner och döttrar lemna, är onekligen den *lagstadda tjenarens*, och att äfven dennes lott, under den tid denna berättelse afser, i allmänhet varit ganska god, dertill kan slutas både af den mer än rättsenliga frihet, tjenstfolket hos de mindre jordbrukarne, efter hvad känt är, lärer njuta eller kunna utan påföljd taga sig, dels ock af de löneförmåner, hvilka i allmänhet betingas. En *dränglön* vid jordbruket kan anses hafva under perioden utgjort 150 R:dr, och en *pioglön* 50 R:dr, jemte allt hvad till herbergerande och föda hörer. Ett *dagsverke* på arbetarens egen kost under sommararbetet har kostat 1 R:dr 50 öre à 2 R:dr för man och 65 öre à 1 R:dr för qvinna; under vintern respektive 75 öre à 1 R:dr och 50 öre.»

»Det torde slutligen icke sakna intresse att här sammanföra de uppgifter, som för hvar och ett af berättelse-periodens fem år blifvit vederbörande för hvar och ett af dem meddelade uti Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes för hvarje år afgifne, sista *årsväxt-berättelse*. Dessa berättelser, afgifna efter slutad skörd, innehålla framställning om dess belopp och beskaffenhet; och de efter dem här nedan anförde korntalen för hvarje säde m. m. synas erbjuda en så pålitlig och sammanträngd öfversigt, som i nämnde hänseende möjligen kan önskas.»

	Hvete.	Råg.	Korn.	Blandsäd och Hafre.	Ärter.	Potates.
	S k ö r d e b e l o p p i k o r n t a l.					
<p>År 1856. Stark frost natten till den 12 Augusti, förnyad flere nätter i Augusti och September månader. Vårsäd och potates mer och mindre skadade. Öfverflödigt regn på sommaren. Rotfrukter under medelmåttan. Lin medelmåttig skörd, fröet deraf odugligt till utsäde. Höfångsten god. Undsättning åt Öjungs kapell-lag. Svårigheter för utsäde. Hufvudomdömet, ej uttryckt, torde kunna blifva: <i>Missväxt.</i></p>	2:a à 3:e	4:e à 5:e	3:e à 4:e	{ Fullkomlig } { missväxt }	2:a à 3:e	2:a à 3:e
<p>År 1857. Den frödiga grödan af eftersommarens starka värme skyndsamt framdrifven till mognad, kärnfull, inbergad före nattfrosterne i September månad. Rotfrukter under medelmåttan. Lin: god afkastning, fröet deraf dugligt till utsäde. Höfångsten medelmåttig. Hufvudomdöme: <i>Skörden öfver medelmåttan.</i></p>	10:e	8:e à 10:e	8:e	6:e à 8:e	6:e à 8:e	6:e à 7:e
<p>År 1858. På sensommaren värme med omvexlande regn; grödan tidigt mogen. Vid slutet af September skörden temligen allmänt fulländad. Rotfrukter: angripne af mask, under medelmåttan. Lin: medelmåttig, frö dugligt till utsäde. Höfångsten medelmåttig. Potates angripen af torr-röta. Hufvudomdöme: <i>Skörden fullt medelmåttig.</i></p>	6:e à 7:e	8:e	7:e à 8:e	6:e à 7:e	7:e à 8:e	10:e
<p>År 1859. Sensommarens ymniga regn hinder för skörden. Rotfrukter: medelmåttig afkastning. Potates angripen af torr-röta på spridda ställen. Lin under medelmåttan, frö temligen dugligt. Hö: öfre norra Helsingland fullt medelmåttig, i öfrige delarne af länet under medelmåttan. Hufvudomdöme: <i>Skörden medelmåttig.</i></p>	5:e à 8:e	7:e à 8:e	5:e à 6:e	5:e à 6:e	6:e	8:e à 12:e
<p>År 1860. Sensommarens väderlek ostadig, regnig och kylig; sen mognad, hindrad bergning; grödan delvis skadad, isynnerhet potates, som hemsöktes af torr-röta. Hvetet mindre välmoget. Rågen mindre strid. Rotfrukter: medelmåttig. Höskörden fullt medelmåttig. Hufvudomdömet, ej uttryckt, torde rätteligen vara: <i>Ej fullt medelmåttig.</i></p>	5:e à 8:e	6:e à 10:e	5:e à 6:e	4:e à 7:e	4:e à 7:e	4:e

»Det ligger nära för hand, att på grund af ofvan angifne korntal arithmetiskt utsätta årsväxten af säd i följande, deraf uppkommande points af medel-beräknadt korntal, 1856: 15½, 1857: 48, 1858: 46, 1859: 41, 1860: 35.»

Gefle i Juni 1862.

På Gefleborgs läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps vägnar:

Dess Förvaltnings-Utskott.

L. WÆRN.

N. G. WALLDÉN.

O. VON OTTER.

B. J. WIXNER.

WILH. FOGELMARK.

J. A. Södermark.

Tab. N:o 4. C) *Skogshushållning jemte D) Rofdjurs utödande.* De å Tab. N:o 4 upptagne 67,052 tunnland, tillhörige Kongl. Maj:ts och Kronan, bestå af öfverloppsmarker, uppkomna efter den inom provinsen Helsingland slutade afvittringen. Någon afverkning härå har icke skett under den tid, berättelsen omfattar, af anledning att på Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning ännu är beroende, huruvida dessa öfverloppsmarker skola för Kronans räkning bibehållas eller emot skatt till enskilda öfverlätas. Öfrige å samma tabell upptagne 62,000 tunnland tillhöra boställen, men afverkningsbeloppet derå kan hvarken i virke eller penningar uppgifvas. Kyrkor, läroverk och fromma stiftelser hafva icke några skogar inom länet.

Jägeribetjening har icke funnits inom länet förr än kort före periodens slut, och blefvo då anställda en Jägmästare med 1,200 R:drs aflöning samt tre extra Öfverjägare utan lön.

Härads- och sockneallmänningar, särskilda undervisningsanstalter för skogsskötseln, skogsplanteringar eller flygsandsfält finnas icke inom länet.

Ehuru såväl Gestrikland som Helsingland, med hänsyn till den betydliga del, som skogsmarken upptager af hvardera provinsens hela areal, borde för all framtid kunna derifrån påräkna ej endast fyllandet af egna behof af skogseffekter, utan ock ett öfverskott till export af dylika, derest nemligen skogarnes värde alltid tillbörligt uppskattats, samt hushållningen med desamma på därför ändamålsenligt sätt bedrifvits, är det nuvarande förhållandet så långt härifrån aflägsnadt, att, såvidt andra åsigter om en reglerad skogshushållnings värde ej snart göra sig gällande, brist på virke, tjenligt för export samt nödiga husbyggnader, är att förutse, inom en ej så aflägsen framtid för en större del af Gestrikland, samt för Helsingland åtminstone ett afsinande af den rika inkomstkälla, som, genom utskeppning af skogsprodukter, på senare tider tillfört denna provins så ofantliga kapitaler.

Ett förebud till detta resultat visar sig redan uti de ofantligt stegrade trädvarupriser, som nu gälla inom de flesta delar af Gestrikland, der bergsbruk idkas eller derifrån till följd af belägenheten, bjelkar, plankor och sparrar redan längre tid tillbaka kunnat exporteras. Inom de sistnämnde trakterna, eller kustsocknarna Walbo, Hille och Hamrånge, äfvensom Hedesunda, torde, oaktadt trädvaruexport tilldels ännu derifrån pågå, numera föga dertill samt till husbyggnad tjenlig skog återstå; och då inom Ofvansjö och Thorsåkers socknar, der från uråldriga tider bergsbruk bedrifvits, skogstillgångarne i allmänhet mycket förminskats, återstå inom provinsen endast Fernebo, Årsunda och Ugglebo socknar, hvilka ännu kunna anses äga goda skogstillgångar.

Ehuru visserligen undantag gifvas ifrån hvad här ofvan blifvit i allmänhet yttradt, i det ett och annat bruk med något större omsorg vårdat sina skogstillgångar, framgår dock deraf, att af hela provinsens skogsareal, utgörande tillsammans något öfver 600,000 tunnland, ungefär ⅓, eller omkring 400,000 tunnland, belöpa sig på de socknar, som kunna för närvarande anses äga skogstillgångar föga öfverskjutande egna behof,

samt endast en tredjedel, eller omkring 200,000 tunnland, på dem, hvilkas skogstillgångar kunna anses ännu vara så tillräckliga, att de äfven medgifva någon export. Oaktadt de sistnämnde skogarnes aflägsna lägen hittills bevarat dem från den öfverafverkning, som i allmänhet ägt rum inom de förstnämnda socknarne, är dock att befara, det de skola dela samma öde, såsnart inom kustlandet bristen på skogseffekter uppjagat priserna derå så högt, att skälig ersättning äfven kan beräknas för den förlängda och försvårade transporten.

Till det dåliga skick, hvaruti skogarne inom denna provins befinna sig, har, utom förr bedrifna afverkningar utöfver skogarnes årliga tillväxt, äfven den omständigheten i väsentlig mån bidragit, att granskogen, som inom provinsen åtminstone ställvis ymnigt förekommer, under de sistförflutne tio åren nästan öfverallt inom hela länet aftorkat och kullblåst, der densamma före den tiden hunnit medelåldern eller derutöfver. Nästan ingenstädes hafva några åtgärder blifvit vidtagna, för att i dess ställe bereda någon återväxt; mångenstädes hafva ej ens vindfallena och den ståndtorra skogen blifvit borttagna, och då, detta oaktadt, anspråk på afkastning från den återstående växande skogen sällan blifvit förminskade, men ofta nog ökade, hafva skogarnes grundmassor i allmänhet blifvit på ett högst betänkligt sätt angripna.

Inom provinsen Gestrikland finnas inga Kronan behållna allmänningar eller öfverloppsmarker. Boställsskogarne kunna i allmänhet anses lemna en afkastning öfverstigande boställenas behof af skogseffekter.

Inom provinsen Helsingland, hvars hela skogsareal utgör något öfver 2,300,000 tunnland, är förhållandet motsatt det, som härutinnan äger rum i Gestrikland, i thy att icke fullt $\frac{1}{4}$ af skogsarealen, eller omkring 690,000 tunnland, belöper sig på socknar, som hafva skogsprodukter endast till egna behofs fyllande, hvar emot de öfriga socknarne, som ännu äro i tillfälle att årligen försälja ganska betydliga kvantiteter skogseffekter, innehafva öfver $\frac{3}{4}$, eller omkring 1,610,000 tunnland af provinsens hela skogsareal. Samtliga kustsocknarne, med undantag af Skog och Gnarp, höra till den förra kategorien, så ock de nästintill kustsocknarne belägna Mo, Regnsjö, Arbrå, Delsbo, Forssa, Hög och Hassela socknar, samt af de inre Woxna socken, hvilken, helt och hållet lydande under bruket af samma namn, måste anses till detsammans uppehållande använda sina öfverflödiga skogsprodukter, samt Ofvanåkers socken, der skogarne visserligen förr blifvit till afsalu obetydligt anlidade, men dock genom svedjning, som till en del ännu derstädes begagnas, äro mycket försämrade och på sina ställen nästan förstörda. Nästan enahanda, som för Ofvanåker är omnämndt, är äfven förhållandet med Alfta socken, men, då ifrån vissa delar af dessa båda socknars skogar ganska betydliga kvantiteter skogseffekter kunna årligen försäljas, under det andra delar af socknarne ej kunna anses äga tillgång derå till mera, än husbehof, torde man komma rätta förhållandet närmast genom att hänföra den förra socknen till dem, som hafva skog endast för eget behof, samt den senare till dem, som derutöfver hafva tillgång äfven till afsalu. Alla här ej uppräknade socknar inom provinsen hafva goda skogstillgångar.

I allmänhet är skogsmarken inom provinsen Helsingland mycket steril samt skogen till följd deraf sakta växande. Ända till senaste tider ofta öfvergången af skogseldar samt på större sträckor förstörd af upprepade svedjningar, som thyvärr ännu icke äro alldeles bortlagda, är skogen numera, der den består af tall, för det mesta särdeles gles, samt dess årliga tillväxt mycket obetydlig. Det är följaktligen endast de jemförelsevis stora arealerna, som göra att denna provins ännu kan anses äga goda skogstillgångar. Åtskilliga omständigheter göra det dock tvifvelaktigt, om detta förhållande för någon lång tid skall komma att fortfara; deribland det sätt, hvarpå skogsafverkningarne mestadels bedrifvas på de, åt de härstädes bildade sågverksbolagen under viss tid upplåtna, ofantliga skogssträckorna, enär detta afverkningssätt alldeles icke kan anses försäkra skogens återväxt. Afverkningarne bedrifvas nemligen på det sätt, att hvarest å en trakt endast gammal skog förekommer, der utfälles alltsammans, hvarigenom ock trakten helt och hållet blottas på fröträd; på trakter åter, der skog af blandade åldrar förekommer, fällas visserligen endast de träd, som innehålla större dimensioner och följaktligen hunnit tillbörlig mognad, men de träd, som kvarlemnas för att dels sjelfva vid ett återkommande hygge afverkas och för att dels under tiden befröa marken, hafva förut oftast varit

undertryckta, hvarförutom man ofta nog finner, att de blifvit skadade vid fällandet af de större träden. Då dertill kommer, att de afverkade trakterna oftast äro alldeles öfvertäckta af skatar, grenar och ris från de fällda träden, så är det naturligt, att dels de kvarlemnade träden skola, när tiden för deras afverkning en gång inträffar, lemna en produkt af ganska ringa värde, och att dels de afverkade trakternas besåning genom de kvarlemnade fröträden skall blifva, om ej mycket ofullständig, åtminstone ganska långsam. Lägges härtill, att tillväxtberäkningarne i allmänhet torde vara nog sangviniska, blifver troligen resultatet, att provinsens skogar svårligen lära lemna den beräknade afkastningen under hela den tid, hvarunder afverkningsrätten derå blifvit till sågverksbolagen öfverlåten. Naturligtvis utöfva samma orsaker ett ännu större inflytande i afseende på dessa skogars afkastning, när de en gång till jordägarne återgått; derom kan man dock ej göra sig någon bestämd föreställning, innan sig visat, huru noggrant de särskilda Bolagen efterlefva uti öfverlåtelsekontrakterna stadgade föreskrifter om de trädets dimensioner, som få från skogarne afhämtas. Så mycket synes dock visst, att samma afkastning då måste, under en längre följd af år, blifva ganska ringa, om ej skogarne skola totalt ruineras.

Till icke obetydlig förstöring af skogarne länder, utom den i provinsen Helsingland nog vanliga svedjningen, det inom hela länet allmänna begagnandet af *getter*, hvilka ej endast sjelfve åstadkomma en oberäknelig skada å ungskogen, under de tider af året, då de i skogarne skola söka sitt uppehälle, utan äfven gifva anledning till åstadkommande af föga mindre skada genom det sätt, hvarpå de under vintrarne underhållas. I de allra flesta fall sker denna utfodring med spåda talltoppar, som afhuggas i de vackraste ungskogsbestånden, hvarigenom dessa till stor del förvandlas till en samling krymplingar, som, utbredande vidlyftiga qvistar åt alla håll, hindra någon ny återväxt att i den förstördas ställe uppkomma.

Ett annat, inom provinsen Helsingland i allmänhet mindre vanligt, sätt att föröda tallskogen begagnas inom aflägsnare delar af åtminstone Ofvanåkers, Loos och Färila socknar och består deruti, att den vackraste medelålders tallskog, som anträffas, kullfälls, hvarefter barken afskalas, för att till mjöl, som användes vid *svinkreaturs* uppfödande, förvandlas. Ehuru, såsom nyss nämndt är, detta förstöringssätt mindre allmänt användes, torde det dock på sådane ställen, der handel med dylikt mjöl till någon mängd bedrifves, förorsaka stor skada å skogen, emedan endast de längsta, vackraste och qvistfriaste tallarne, såsom med minsta arbete lemmande den mesta och bästa barken, dertill användas. Då den härvid fällda skogen begagnas lika litet, som den skog, hvilken fälls i och för svedjningar; då i öfrigt såväl inom denna provins, som inom Gestrikland, ofantliga kvantiteter virke årligen förslösas på gärdesgårdar, vedbrand och husbyggnader; så är det naturligt, att, med tilltagande odling af landet och i jemnbredd dermed växande behof samt med gynnande konjunkturer för afsättning af alla slags skogsprodukter, skogarne inom länet, om de ock numera äro förskonade från de fordom dem förhärjande skogseldarne, dock med stora steg skola fortskynda sin undergång till mötes, derest icke snart å dem införas en hushållning, lämpad efter deras förmåga af återväxt samt beräknad för densammas höjande.

Berömliga undantag från den allmänna skogsförödelsen gifvas visserligen, men de äro få, och så länge en ordnad skogshushållnings fördelar äro så allmänt förbisedda, gifves ingen garanti emot ett annat hushållningssätts användande vid egendomens möjliga öfvergång i annan ägares händer.

Inom provinsen Helsingland befintliga *kronöfverloppsmarker* innehålla i areal inom yttre gränserna 67,052 tunnland; större delen af dem är beväxt med vacker, men något gles, skog, samt har i allmänhet varit ganska fredad för åverkningar. De flesta öfverloppsmarkernas aflägsna läge samt den i deras grannskap ännu varande rikliga tillgången på fullmogen skog göra dock, att deras värde för närvarande måste anses ganska ringa.

Härstädes befintliga *krononybyggen*, som innehafva i skogsmark en areal af omkring 183,000 tunnland, äro samtliga försedde med skog, fullt svarande mot deras behof, på flere ställen till och med tillräcklig till

afsalu, oaktadt skäl finnas att antaga, det afverkningar till afsalu, utöfver erhållna tillstånd, på åtskilliga ställen förr torde hafva ägt rum.

Boställsskogarne äro i allmänhet ej endast tillräckliga för fyllande af egna behof, utan kunna äfven, såsom temligen sparade, anses lemna något öfverskott till afsalu.

Under perioden hafva *exporterats* 124,159 st. bjelkar, 679,623 tolfter plank och bräder, 6,718 st. sparrar, 2,331 st. spiror, 6,597 par årännen, jemte ett obetydligt parti ved, brandstakar, berlingar, taksticksämnen, lathwood och splitved.

Såsom ofvan är antydt, hafva *skogseldarne* på senare tider betydligt aftagit. Sådane hafva likväl icke uteblifvit under ifrågavarande femårsperiod, men antalet och omfånget af desamma kan icke uppgifvas. Understundom hafva de förorsakats af vallhjon och vägfarande, som icke utsläckt af dem upptända eldar, understundom genom svedjande och afbränning af affall efter skogsafverkning och någon gång genom åskeld.

Priset å skogsprodukter under perioden kan anses hafva varit i medeltal 1 R:dr 50 öre för ett sågtimmer, 1 R:dr 85 öre för ett byggnadstimmer, 6 R:dr för en famn ved, 27,5 öre för en tunna kol, 2 R:dr 21 öre för 100 st. gårdsel och 1 R:dr 63 öre för 100 st. stör.

Torftägt begagnas icke, och *stenkol* användes, utom för jernvägar och ångbåtar, endast till någon mindre mängd vid jerngjutier och mekaniska verkstäder.

Tabb. N:is 5 och 6 visa förhållandet med *dödade rofdjur* och *af rofdjur dödade husdjur*.

Tabb. N:is 5 o. 6.

Några allmänna åtgärder för rofdjurs utödande hafva under perioden icke vidtagits, utan har sådant lemnats åt den enskilda företagsamheten. Inom de flesta socknar äro, genom ingångne föreningar, belöningar till olika belopp utfäste för dödandet af varg, björn och lo eller deras ungar. Bidragen till dessa belöningar utgå inom en del socknar efter skatt, inom andra efter antal ägande kreatur och inom en del socknar efter båda dessa grunder gemensamt.

E) Bergs- och brukshandteringen samt *F) Fabriker, manufakturverker och handtverk*. Åberopande tab. N:o 7, Tab. N:o 7. får Landshöfdinge-Embete underdånigst meddela, att under perioden blifvit i länet uppförda en ny masugn, fyra nya stångjernshårdar och nio nya manufakturjernverk; hvarförutom vid Edskens masugn införts stålberedning efter Bessemers method. Tillverkningen vid jernverken har under samma tid varit betydligt större än under föregående period, och antalet dervid anställda arbetare har äfven något ökats. För några vissa bruk har en lättnad i transporten af deras produkter uppstått genom de under perioden till allmänt begagnande upplåtta Gefle-Dala-jernväg och Hudiksvall-Forssa-jernväg.

Å tillverkningsvärdet vid samtliga inom länet befintliga fabriker och handtverkerier har icke tillförlitlig upplysning kunnat erhållas. Vid nedannämnde inrättningar uppgick *tillverkningsvärdet* vid 1860 års slut till här nedan utförde belopp, nemligen:

Strömsbro bomullsspinneri och väfveri	R:mt R:dr	1,574,118,
Gustafsbro ölbryggeri.....	» »	60,000,
Färgerierna i Gefle och Hudiksvall tillhopa.....	» »	23,725,
Fayencefabrikerna i Gefle	» »	20,000,
Garfverierna i Gefle och Hudiksvall.....	» »	548,927,
Kortfabriken i Gefle	» »	6,300,
Jern- och stålfabrikerna i dito.....	» »	10,200,
Mekaniska verkstäderna och gjuterierna i Gefle och Hudiksvall, tillsammans	» »	107,750,
Mössfabriken i Gefle	» »	500,
Repslagerierna i dito	» »	39,570,
Segelduksfabriken i dito.....	» »	27,351,
Skeppsvarfven i dito	» »	52,500,

Spegelfabrikerna i Gefle och Hudiksvall.....	R:mt R:dr	2,315,
Tobaksfabrikerna i dito och dito	» »	154,323,
Urfabrikerna i dito och dito	» »	1,000,
Vaddfabrikerna i Gefle.....	» »	5,500,
Åkdonsfabriken i dito	» »	2,000,
Inom södra Helsinglands fögderi befintliga 18 st. finbladiga sågverk, deraf 3 för ånga, beräknas hafva tillsammans afverkat 120,000 tolf- ter bräder till ett värde af.....	» »	1,000,000.

Städernas fabriker och handtverkerier afsätta sina tillverkningar inom sjelfva städerna och kringliggande landsorter samt till en del, såsom bomullsgarn och väfnader, äfven utom länet, särdeles åt Dalarne och norra Sverige. Läder och gjutgoods samt snus och tobak gå äfven till en del utom länet. Tillverkningarne vid fabriker och handtverkerier å landet äro af mindre betydighet och afsättas inom orten. Härifrån undantagas dock de större sågverken, hvilkas produkter afsättas å utrikes ort.

Binäringarne bestå hufvudsakligast uti fiske, kolning och körslor för brukens räkning, forsling af sågtimmer från skogarne och af bräder från sågverken samt försäljning af skogsprodukter. *Jagt* och *djurfång* idkas endast tillfälligtvis, men icke såsom egentlig näring. *Tjärubräkning* förrättas endast till husbehof och fyller knappt detta. *Pottaske-* och *salpetertillverkningarne* hafva nästan upphört. *Linodlingen*, som ännu utgör en betydlig näringsgren för den del af Helsinglands allmoge, som icke sysselsätter sig med forsling och försäljning af skogseffekter, är i stort aftagande, hvartill orsaken torde sökas i stegrade arbetslöner, utan att varans pris ökas i förhållande derefter, samt hufvudsakligast i det allt mera tilltagande bruket af bomullsfabrikater, hvarigenom linet fallit i värde och funnit en mera trög och ojemn afsättning. Under periodens sista år antages, att från Helsingland afyttrats omkring 48,000 lispund lin, 45,000 härfvor garn och 1,611,000 alnar väfnader, bestående af tält- och segelduk, gröfre lärft, foder och tapetväf samt mest buldan, allt tillverkad såsom *husslöjd*.

Städernas *fiskeidkande* innevånare hafva vintertiden tillfälliga sysselsättningar med båtbyggnad och arbeten å skeppsvarf.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. a) *Landkommunikationer*. I tab. N:o 8 återfinnas åtskilliga upplysningar i denna del. De allmänna vägarne äro i allmänhet försvarliga, men brist på tjenligt grus förhindrar deras försättande i fullgodt skick. *Vägpenningar* förekomma icke för begagnandet af de allmänna vägarne inom länet. Vid periodens slut funnos fem större *broar*, uti hvilkas underhåll kommunerna deltaga. Af dessa broar har under perioden en ny blifvit uppförd, nemligen öfver Ljusne elf i Ljusdals socken i stället för derstädes förut begagnad färja. Kostnaden för uppförandet af denna bro, hvartill något bidrag från Statsverket icke erhöles, har utgjort 14,850 R:dr R:mt. För öfverfarten å dessa broar uppbäras *bropenningar* enligt fastställda taxor. Antalet *färjor* vid periodens slut utgjorde trenne, för hvilkas begagnande färjepenningar erläggas. *Grindarne* å allmänna landsvägarne vid samma tid voro 87 till antalet.

Postskjutsen verkställes dels medelst reservskjuts och dels genom dertill särskildt anslagne posthemman; och *kronobrefbärningen* bestrides i allmänhet af vissa af kommunerne därför aflönade personer eller ock genom hållskjuts, som för hvarje års slut af kommunen betalas efter räkning.

Vid periodens slut funnos till allmänt begagnande upplätne Gefle-Dala samt Hudiksvalls *jernvägar*, äfvensom jernvägen till Sandarnes lastageplats en mil från Söderhamn, hvarförutom Söderhamns jernväg var under anläggning och fullbordad.

Gefle-Dala jernväg, 8½ mil lång, sträckande sig emellan städerna Gefle och Falun samt tillhörande Gefle-Dala-Jernvägs-Aktiebolag, uppgår i anläggningskostnad till något öfver 6,000,000 R:dr R:mt; hvartill Staten bidragit med ett lån, räntefritt under byggnadstiden, men sedermera löpande med 2 procent ränta och 1 procent amortering, & 2,400,000 R:dr samt ett ytterligare lån emot 5½ procent ränta och 10 procent amortering å 600,000 R:dr R:mt. Uti anläggningen har Gefle stad, såsom kommun, tecknat sig för 300,000 R:dr R:mt. Trafikrörelsen å denna jernväg, som öppnades för allmänheten år 1859, inbringade under år 1860 en bruttoinkomst af 437,492 R:dr 13 öre, hvaremot kostnaden för trafiken, jemte reparationer å bana, rörliga materieln, byggnader m. m. d. uppgick till 234,977 R:dr 63 öre, då nettobehållningen för sistberörde år således belöpte sig till 202,514 R:dr 50 öre R:mt.

Hudiksvalls jernväg, en mil 700 fot lång, gående emellan Hudiksvalls stad och vattendraget ofvanför fallet vid Forssa kyrka samt tillhörande Hudiksvalls Jernvägs-Aktie-Bolag, uppgår i anläggningskostnad till 600,000 R:dr R:mt; hvartill Staten bidragit med ett låneunderstöd af 370,000 R:dr, och uti hvilken anläggning Hudiksvalls stad, såsom kommun, deltagit medelst en teckning af 150,000 R:dr R:mt.

Sandarnes jernväg, 33,000 fot lång, gående emellan sjön Marman i Söderala socken och lastageplatsen Sandarne vid Söderhamnsfjärden, är anlagd och fullbordad på enskild bekostnad af Handelsbolaget i Göteborg James Dickson & C:ni till befrämjande af kommunikation emellan Ljusne elf och Bottniska viken. Ehuru till allmänt begagnande upplåten, användes denna jernväg hufvudsakligast af ägarne sjelfva för transport af deras trädvarutillverkningar.

Genom ifrågavarande jernvägsanläggningar har en stor lättnad blifvit beredd uti kommunikationerne emellan de orter, som jernvägarne närmast beröra, och isynnerhet hafva städerna Gefle och Hudiksvall erfarit ett för deras handel och välstånd särdeles välgörande inflytande deraf, enär rörelsen å de till dessa städer gående jernvägar från desamma öppnande för trafik oupphörligt tilltagit genom en ovanlig liflighet i export, förnämligast af trädvaror, som å dem till städerna inkommit; och torde i en nära framtid det nyttiga inflytandet af dessa anläggningar i ännu större mån blifva märkbart, då i betraktande tages, att trafikrörelsen, ännu stadd i sin första utveckling, ofelbart måste, i följd af landets stigande odling och folkmängd samt den ännu åt skiljda håll spridda varuforslingens naturliga behof att sammanlöpa med jernvägarne, fortfarande tilltaga. Gefle-Dala-jernvägens inflytande på skjutsväsendet har visat sig uti ett betydligt minskadt antal från gästgifverierne utgångne hästar åt det håll, densamma sträcker sig; hvaremot de tvenne öfrige jernvägarne icke hafva stort inflytande å skjutsningsskyldigheten i allmänhet.

b) *Sjökommunikationer.* *Kustfart* idkas till någon del med mindre segelfartyg från dels städerna, dels derintill gränsande kustsocknar, men bestrides förnämligast med *ångfartyg*, nemligen: Sten Sture, Alexander von Humboldt, Chapman, Berzelius, Njord, Thule, Söderhamn, Hudiksvall och Bråviken.

Förutom städernas tre hamnar och lastageplatsen Sandarne, liggande å Söderhamns stads område, finnas följande *kusthamnar*, nemligen: Axmars och Hilleviks hamn samt Norrsundet i Gestrikland, Ljusne och Nyhamn i Södra Helsingland, Långvinds, tillgänglig för 15 fot djupgående fartyg, Fjällfjärdens för 30 fot, Enångersfjärdens för 20 fot, Innersthamnen för 20 fot, Sikvikfjärdens för 20 fot, Flåskvikens för 30 fot, Gårdsfjärdens för 20 fot, Iggesunds för 14 fot, Kyrkbyfjärdens för 35 fot, Delångersåens för 20 fot, Arnöns, måhända den bästa i hela Norrland, 160 fot djup och ganska rymlig, Stockvikens för 18 fot, Mellanfjärdens för 19 fot, Herte för 24 fot samt Söder- och Norrfjärdarnes, allt i Norra Helsingland, för 12 å 14 fot djupgående fartyg.

Sedan redan år 1850, enligt då upprättad plan för upprensning och fördjupning af inloppen till *Gefle stadshamn*, medelst under vattnet verkställd stensprängning m. m. för åstadkommande af ett farvatten om 22 fots djup, beviljats, såsom bidrag till utförandet af detta till en kostnad af 56,315 R:dr B:ko beräknade

företag, staden ett anslag utan återbetalningsskyldighet af 38,210 R:dr s. m. att från Handels- och Sjöfartsfonden utgå under vilkor, bland annat, att arbetet skulle vara fullbordadt inom viss tid, som sedermera genom kontrakt blifvit bestämd till 1856 års slut, men uppå derom gjord anhållan förlängd till den 1 Juni 1860; hvarförutom såsom ytterligare understöd för ifrågavarande företag beviljats staden lån af 40,000 R:dr B:ko att jemväl från Handels- och Sjöfartsfonden utbetalas, med vilkor att lånet, som räntefritt fått begagnas intill den 1 Januari 1860, derefter skulle löpa med 4 procent årlig ränta samt återgäldas medelst årlig inbetalning af $\frac{1}{10}$ å kapitalet; så och efter det för samma arbete åtgått 190,873 R:dr 71 öre R:mt, hvarförutom en ytterligare kostnad af 44,680 R:dr 85 öre samma mynt ansetts erforderlig, utan att detta af undervattenssprängningar försvårade arbete till den bestämda tiden kunnat fullbordas, har än vidare en förlängning i arbetstiden till 1863 års slut blifvit begärd och beviljad.

Uti *Hudiksvalls stads hamn* kunna i en bekväm segelled inlöpa fartyg, som äro 28 till 30 fot djupgående, och äro vid stadens strand anlagda allmänna lastningsbryggor, som för staden medfört betydliga omkostnader; hvarförutom midt igenom staden är för mindre farkoster af 2 till 3 fots djup anlagd en kanal, som till den del, hvilken deraf är färdig, på ömse sidor är innesluten af murar utaf tuktad gråsten, genom hvilken kanal, öfver hvilken trenne broar, en af sten och två af träd, redan en längre tid varit anlagde, samt en fjerde bro af träd blifvit beslutad, åstadkommits förening emellan stadens hamn eller, såsom den kallas, stora fjärden, hvilken ligger intill stadens södra sida, och en mindre insjö, kallad lilla fjärden, som är belägen norr om staden och af den omslutes äfven på vestra sidan.

Vid inloppet till Gefle finnes å skäret *Äggegrund* en fast lysande *fyr* samt vid fiskeläget *Bönan* en *båkinrättning* och vid de så kallade *Båkhararne* tvenne *sjömärken* i form af spiror. Vid inloppet till *Söderhamn* finnes den så kallade *Storjungfruns fyr* och å *Agön* eller yttersta ön utanför *Hudiksvalls skärgård* har under år 1860 uppförts en fyr på allmän bekostnad.

Under periodens sista år afsynades en på enskild bekostnad upptagen 1,650 fot lång *kanal* med tvenne slussar från södra *Dellens* utlopp vid *Bäle by* till vattendraget nedanför *Hamre by* i *Forssa socken*, äfvensom en kanal från norra till södra *Dellen* i *Norrbo socken* och upprensning af *Forssa-ån* emellan *Hamre* och *Forssa kyrka*, hvilket arbete, bekostadt af nu mera aflidne *Brukspatronen* och *Kommendören Frih. P. A. Tamm* och hans arfvingar, medtagit en kostnad af öfver 300,000 R:dr R:mt. Vidare har ett *Bolag*, bestående hufvudsakligast af *Engelsmän*, bekostat *flottled* från *Ljusne elf* vid *Svinhammar* i *Ljusdals socken* till södra *Dellen* samt derifrån genom *Bäle ström* i jernbredd med förenämnde kanal. Genom denna flottleds anläggning i förening med *Hudiksvalls-jernvägen* är utväg beredd att från *Ljusne elf* dels sjöledes, dels på jernväg transportera trädvaror ned till hafvet vid *Hudiksvall* omkring sex mil; likasom genom berörde jernväg och förenämnde kanal en lätt kommunikation är öppnad emellan hafvet samt sjöarne *Norra* och *Södra Dellen* och deromkring belägna socknar, dit trafiken underlättas medelst tvenne fyra fot djupgående *ångfartyg*, det ena om 14 hästars kraft, benämndt *Tamm*, och det andra om 10 hästars kraft, kalladt *Fortuna*. En omkring sju mil lång *flottled* är äfven upptagen från *Ströms bruk* i *Harmångers socken* genom *Harmånger* och *Bergsjö* till *Hassela* och *Bjuråkers socknar*, samt åtskilliga *strömningsningar* verkställde för öppnandet af dylika flottleder dels till hafvet och dels till *Woxna* och *Ljusne elfvar*, uti hvilka senare stora vattendrag betydliga kostnader blifvit nedlagda med den framgång, att flottgoods nu mera kan ända från *Herjedalen* fortskaffas till hafvet dels, såsom ofvan nämnt är, vid *Hudiksvall* och dels vid *Söderhamn*. För underlättandet af trädvarufloTTningen utefter *Ljusne elf* och dess genomgångssjöars lugnvatten har inom *Jerfsö socken* och till *Arbrå* på en sträcka af tre och tre fjerdedels mil sedan flere år tillbaka en *ångbåt*, tillhörig åtskilliga trädvarubolag, varit begagnad. Äfvenså har på den del af *Ljusne elf*, som genomrinner *Arbrå* och *Undersviks socknar*, ett *ångfartyg* gjort turer på en sträcka af två och tretton sextonedels mil, afsedt egentligen för bogsering af ringbommar och trädflottor.

Vid periodens slut funnos tre *Postkontor* i städerna och på landet två, tillika med tvenne *Postexpeditioner*. Vid samma tid funnos fyra *Telegrafstationer*, hvaraf en för den utefter jernvägen emellan Gefle och Falun gående telegraf-inrättning.

c) *Sjöfart och handel*. Jemte hvad som härom upptages å Tab. N:o 9, får Landshöfdinge-Embetet Tab. N:o 9. i underdånighet meddela följande uppgifter.

Vid länets kuster hafva under ifrågavarande femårsperiod *förolyckats* fem fartyg, derutaf ett Finskt och fyra Svenska, bland hvilka senare ångskonerten Umeå. Tjugu menniskolif hafva vid dessa sjöolyckor blifvit spillde, och härutaf belöpa sig på ångfartyget Umeå nitton.

De *varor*, som hufvudsakligast afsättas, äro, utom jern och trädvaror, lin, derå *priset* utgjort 25 till 35 R:dr per centner, gröfre väfnader af flere slag från 4 till 25 öre per fot, linnegarn från 17 till 33 öre härfvan, smör 11 R:dr lispundet samt något fågel. *Afsättningsorterna* äro länets tre städer samt städerna Upsala, Stockholm, Sala och Hedemora.

Gärdfarihandeln är i aftagande, men ännu afsätta så kallade Westgötehandlande icke obetydliga varubelopp inom länet.

Årliga *marknader* hafva hållits i Gefle 3, Söderhamn 3 och Hudiksvall 2, i Skärstrands by i Jerfsö socken 2, Knåda by i Ofvanåkers socken 1 samt i Lia by i Bjuråkers socken likaledes 1.

Afgifterne för tillätne *bränvinsminuterings- och -utskänkningsställen* utgjorde under periodens sista år 47,247 R:dr 79 öre, hvaraf belöpte sig å landet 1,695 R:dr 66 öre och återstoden på städerna, nemligen på Gefle 25,728 R:dr 19 öre, på Söderhamn 10,752 R:dr 44 öre och på Hudiksvall 9,071 R:dr 50 öre R:mt. De kommunerna tillfallande andelar af dessa afgifter hafva till allmänt nyttiga ändamål blifvit använde.

5. Kameralförhållanden.

Förhållandet med *hemman* och *lägenheter* med mera visar Tab. N:o 10 och med *laga skiften* med Tab. N:is 10 o. 11. mera Tab. N:o 11.

Under perioden hafva 6 hemman blifvit *skatteköpte* och 145 *jordafsöndringar* ägt rum; och funnos vid periodens slut 234 *krononybyggen*.

Skiftesverket, sådant det enligt 1827 års Stadga blifvit organiseradt, är fortfarande mäktigaste häfstängen för jordbrukets förkofran. Att detta är allmänt insedt äfven af allmogen, visar sig, bland annat, deraf, att de fleste ansökningar om laga skiftens verkställande nu mera göras af hemmansägare af Bondeståndet. Vid periodens slut återstodo 762 tegar och hemman, som *ej* undergått laga skifte.

I afseende å de inom länet under perioden influtne *statsbidrag*, jemte hvarje års restantiebelopp, af Tab. Litt. B. vensom folkskoleafgifter m. m., hänvisas till det å följande sida intagna sammandrag öfver 1856 till och med 1860 årens uppbörd i länet. Restantiebeloppen utgöras hufvudsakligast af bötesmedel, som vid hvarje års slut äro beroende på förvandling och aftjenande eller högre Rätts pröfning.

6. Politi.

Inom länet finnes en *lägre landtbruksskola*, hvarom Kongl. Hushållnings-Sällskapets här ofvan intagna berättelse lemna närmare upplysning.

De inom länet befintliga *Filialbanker* samt afdelningar af Mälareprovinsernas *Enskilda bank* synas på Tab. N:o 12. de industriela företagen hafva haft ett välgörande inflytande. Upplysningar om *Sparbankerna* igenfinnas i Tab. N:o 12.

Till understöd vid missväxter äro *distrikts- och sockenmagasiner* inrättade i de flesta socknar.

År 1852 inrättades ett *Brandstodsbolag* för byggnader och lösören å landet; hvarförutom synnerligast i Norra Helsingland *föreningar* finnas socknevis upprättade till understöd *vid eldskador*. De under perioden ut-

betalde ersättningar för brandskador å landet hafva utgjort omkring 100,000 R:dr R:mt. År 1860 timade en större eldsvåda i Söderhamn, därför i brandskadeersättning erhöles från Städernas Allmänna Brandstodsbolag ett belopp af 95,723 R:dr 92 öre R:mt.

I Gefle finnes en förening, benämnd *Gefle Sjöassuransförening*, stiftad år 1847 af stadens skeppsredare till ömsesidigt understöd vid olyckshändelser till sjös samt en för enahanda ändamål år 1857 inrättad förening, kallad *Fraktförsäkringsföreningen* i Gefle.

Tab. Litt. B.

Sammandrag öfver 1856—1860 årens uppbörd.

	1856.		1857.		1858.		1859.		1860.	
	R:dr	R:mt	R:dr	R:mt	R:dr	R:mt	R:dr	R:mt	R:dr	R:mt
Statsmedel.										
Ordinarie ränta.....	175,677	11	181,872	39	185,909	4	189,843	70	193,133	77
Tionde-spanmål.....	55,064	19	57,781	73	59,906	86	60,710	98	61,487	86
Skogs- och stubbören.....	46	88	—	—	—	—	—	—	—	—
Arrendemedel.....	1,145	19	518	75	511	25	655	68	508	25
Tionde- och hammarskattsjern.....	39,745	59	42,031	63	20,879	57	19,754	—	21,277	20
Tionde-rödfärg.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mantalspenningar.....	24,983	88	25,430	44	24,752	89	24,876	96	25,594	26
Bötesmedel.....	32,174	84	46,996	43	42,097	73	37,402	62	48,572	4
Tillfällige rotevakans- och mötesavgifter.....	1,723	22	2,714	32	3,534	86	1,733	53	2,698	63
Rotefrihetsavgift af oroterad jord.....	4,712	37	4,350	71	3,875	84	3,985	57	4,124	39
Båtsmans-vakans-avgift.....	2,558	69	2,283	2	2,063	8	2,109	32	2,268	84
Salu-accis.....	22	50	22	50	—	—	—	—	—	—
Kontroll-stämpel-medel.....	846	58	813	5	586	79	736	82	865	75
Tillfällig rotevakans-avgift vid Kongl. Lif-Regementets Dragon-Korps.....	2	53	3	45	—	—	11	33	8	68
Dito hästvakans-avgift vid dito dito dito.....	—	—	—	—	—	72	—	—	—	—
Fourage-passevolans-avgift.....	94	94	99	8	101	75	—	—	—	—
Tross-passevolans-avgift.....	23	75	23	75	23	75	23	75	23	75
Bränvinsavgift.....	33,740	79	29,222	50	43,292	89	—	—	—	—
Besparingsmedel.....	1,655	56	1,298	93	3,291	7	2,182	36	1,508	93
Chartæ-Sigillatæ-medel.....	10	81	9	59	9	60	—	—	—	—
Observationsmedel för Statsverket.....	3	75	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa R:dr R:mt	374,233	17	395,472	27	390,837	69	344,026	62	362,072	35
Riksgäldsmedel.										
Allmän bevilning.....	77,568	82	83,290	83	82,466	74	85,627	33	86,847	80
Myrodlingslån.....	—	—	—	—	1,896	—	1,896	—	2,400	—
Observationsmedel för Riksgäldsverket.....	65	56	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa R:dr R:mt	77,634	38	83,290	83	84,362	74	87,523	33	89,247	80
Diverse Verks medel.										
Landshöfdinge-ackordsmedel.....	1,012	50	1,012	50	1,012	50	1,012	50	1,012	50
Riddarhusmedel.....	52	50	60	—	186	50	175	—	165	—
Kurhusmedel.....	9,715	81	10,593	84	9,088	34	10,201	38	10,786	68
Folkskoleavgift.....	18,329	—	18,707	69	18,954	32	19,074	37	19,217	25
Vägbyggnadsmedel.....	33	97	34	10	474	54	284	63	393	29
Jagtkassemedel.....	—	—	153	75	122	50	319	37	2,239	57
Skogsplanteringsmedel.....	—	—	—	—	—	—	5	25	40	83
Karantänskommissionens medel.....	135	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Avgift af konstnärer till Kongl. Theaterns pensionskassa.....	108	—	99	—	183	—	102	—	36	—
Dito af dito till Kongl. Hofkapellets dito.....	108	—	96	—	159	—	99	—	36	—
Bränvinsavgift.....	—	—	—	—	—	—	49,256	65	48,464	59
Amiralitets-krigsmanskassans medel.....	—	—	—	—	—	—	39	59	—	—
Summa R:dr R:mt	29,494	78	30,756	88	30,180	70	80,569	74	82,391	71
Annorstädes debiterade medel.										
Stockholms skolestatsmedel.....	398	20	422	58	435	94	441	93	447	82
Stockholms Stora Barnhusmedel.....	1,410	25	1,444	54	1,704	16	1,517	83	1,536	64
Förverkade båtsmanslöner.....	—	—	4	96	40	41	—	—	—	—
Gefleborgs läns Brandstodsbolags medel.....	18,369	94	19,190	70	15,002	38	24,527	67	28,670	89
Regementsskrifvarens vid Kongl. Helsing regemente uppbördsrester.....	—	—	—	—	2,109	6	2,912	65	3,262	47
Summa R:dr R:mt	20,178	39	21,062	78	19,291	95	29,400	8	33,917	82
Summa Summarum: R:dr R:mt	501,540	72	530,582	76	524,673	8	541,519	77	567,629	68

Restantier.

1856: 17,983: 37.

1857: 26,380: 77.

1858: 14,562: 74.

1859: 14,509: 78.

1860: 17,710: 88.

Till hjälp vid roteringarnes utgörande finnas inom åtskilliga socknar *lego-* och *uddemantalskassor*.

Befintliga *sjukvårdsanstalter* äro trenne, nemligen Gefle Lasarett och Kurhus för Gefle stad och provin- sen Gestrikland, Söderhamns dito för Söderhamns stad och Södra Helsingland samt Hudiksvalls dito för Hu- diksvalls stad och Norra Helsingland. Sjukvården bestrides i Gefle af en Stadsläkare, som tillika är Läkare vid Lasarettet, och en Stadskirurg, i Söderhamn af en Stadsläkare, som likaledes är Läkare vid Lasarettet och i Hudiksvall afvenledes af en Stadsläkare, som äfven är Lasarettsläkare, samt å landet af fyra Provinsial- läkare, af hvilka en är bosatt i Gefle, en i Söderhamn och en i Hudiksvall, en Distriktsläkare och tre Bruks- läkare. I städerna voro vid periodens slut fyra *Apothek* och å landet ett Filialapothek samt ett Sockenapothek.

Å Gefle Lasarett och Kurhus hafva under perioden vårdats i medeltal 191 patienter årligen; å Söder- hamns dito 96 och å Hudiksvalls dito 149 dito.

Inkomsterna och utgifterna för samma tid hafva i medeltal årligen utgjort:

Vid Gefle Lasarett och Kurhus	6,521 R:dr	inkomster	och	5,106 R:dr	utgifter,
» Söderhamns	dito	4,508	»	dito	» 4,004 » dito,
» Hudiksvalls	dito	5,436	»	dito	» 5,535 » dito.

Barnmorskor äro antagne och aflönade inom de flesta socknar.

För hela länet finnes endast en *Djurläkare*, som har sin station i Gefle.

Sundhets-Nämndernas verksamhet har egentligen varit inskränkt till de tider, då farsoter förnämligast kolera varit gänge.

Rörande *fattigvården* återopas Tab. N:o 13.

Tab. N:o 13.

Gefle Landskansli och Landskontor den 26 Juli 1862.

På Landshöfdinge-Embetets vägnar:

M. Florman.

Br. J. Wixner.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	Den 31 December enligt husförhörslängderne.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af mötstående år.						Utskrifningsmanskap.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	
Å landsbygden.										
År 1856	54,736	58,790	113,526	54,039	58,384	112,423	26,289	28,683	54,972	3,379
» 1857	55,198	59,225	114,423	55,058	59,126	114,184	27,414	29,815	57,229	3,357
» 1858	56,120	59,949	116,069	55,081	59,498	114,579	27,607	30,293	57,900	3,198
» 1859	56,939	60,692	117,631	56,127	60,202	116,329	27,810	30,662	58,472	3,246
» 1860	57,954	61,690	119,644	57,075	61,094	118,169	28,878	31,373	60,251	3,175
I städerna.										
Gefle 1856	4,673	5,659	10,332	4,530	5,542	10,072	1,668	1,829	3,497	540
1857	4,754	5,889	10,643	4,727	5,671	10,398	1,813	1,916	3,729	588
1858	4,824	5,944	10,768	4,704	5,701	10,405	1,856	1,974	3,830	563
1859	4,892	6,013	10,905	4,776	5,768	10,544	1,870	2,038	3,908	515
1860	5,029	5,946	10,975	4,916	5,984	10,900	1,945	2,131	4,076	508
Söderhamn 1856	1,161	1,156	2,317	1,033	1,161	2,194	305	468	773	118
1857	1,231	1,213	2,444	1,183	1,217	2,400	452	513	965	135
1858	1,284	1,291	2,575	1,329	1,270	2,599	573	550	1,123	102
1859	1,325	1,341	2,666	1,194	1,351	2,545	468	617	1,085	83
1860	1,363	1,423	2,786	1,351	1,425	2,776	550	663	1,213	47
Hudiksvall 1856	1,068	1,319	2,387	1,094	1,290	2,384	414	477	891	86
1857	1,108	1,368	2,476	1,104	1,335	2,439	445	519	964	87
1858	1,126	1,398	2,524	1,137	1,373	2,510	450	536	986	80
1859	1,152	1,429	2,581	1,171	1,393	2,564	457	549	1,006	95
1860	1,221	1,435	2,656	1,233	1,464	2,697	495	584	1,079	80
Summa i samtliga länets städer år 1860	7,613	8,804	16,417	7,500	8,873	16,373	2,990	3,378	6,368	635
Summa i hela länet år 1860	65,567	70,494	136,061	64,575	69,967	134,542	31,868	34,751	66,619	3,810

Tab. N:o 2.
JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
I medeltal för åren 1856—1860.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Potates.	Rofvor.	Lin.	Vicker.
Årliga utsädet per tunnland af.....	26 kpr	26 kpr	1 ta 3 kpr	1 ta 16 kpr	1 ta 8 kpr	1 ta	16 kpr	6 tr	16 R	24 kpr	24 kpr
Årliga behovet för länet till utsäde af.....	350 tr	6,400 tr	20,000 tr	12,300 tr	10,200 tr	2,400 tr	16 tr	36,600 »	1,800 »	413 tr	260 tr
Tunnland åkerjord använde till odling af.....	440	7,935	18,488	8,213	8,187	2,438	32	6,114	300	826	350
Skördebelopp i korntal af utsädet år 1856.....	2:a—3:e	4:e—5:e	3:e—4:e	Missvärt.		2:a—3:e	—	2:a—3:e	—	—	—
1857.....	10:e	8:e—10:e	8:e	6:e—8:e		6:e—8:e	—	6:e—7:e	—	—	—
1858.....	6:e—7:e	8:e	7:e—8:e	6:e—7:e		7:e—8:e	—	10:e	—	—	—
1859.....	5:e—8:e	7:e—8:e	5:e—6:e	5:e—6:e		6:e	—	8:e—12:e	—	—	—
1860.....	5:e—8:e	6:e—10:e	5:e—6:e	4:e—7:e		4:e—7:e	—	4:e	—	—	—
Årlig förbrukning på person i medeltal.....	2 kpr	1 ta	1 ta 16 kpr	8 kpr	16 kpr	3 kpr	—	1 ta 20 kpr	—	3 tr	12 kpr

Anmärkning.

Jemför den i berättelsens text införda utförligare redogörelsen af länets Hushållnings-Sällskap.

Tab. N:o 3.
BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
I medeltal för åren 1856—1860.	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
Antal vinterfödde.....	10,553	860	828	35,777	9,404	41,430	20,980	7,635

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.
Särskilde slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut.	Anmärkningar.
Kongl. Maj:t och Kronan tillhörige och till Dess disposition indragne.....	Tunnland. 67,052	Någon tillåten afverkning har icke ägt rum å motstående 67,052 tunnland, enär de utgöras af krono-öfverloppsmarker efter afvittring och först efter periodens slut blifvit föremål för ordnande till kronoparker.
Boställens, Kyrkors, Läroverks och fromma stiftelsers.....	62,000	Rörande afverkning å boställens skogar har någon uppgift ej kunnat vinnas.
Härads-allmänningar: Sockne-allmänningar: }	} finnas ej.	

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Mårdar, Hillrar och Herme- liner.	Uttrar.	Skjälär.	Örnar.	Hökar, Ugglor och Ufvar.	Falkar och Glador.	Belopp af utbetald belöning. R.dr R.mt.
1856.....	12	1	32	—	166	56	6	103	1	76	3	554½
1857.....	3	1	32	—	142	42	10	41	2	84	—	315½
1858.....	12	2	31	—	166	34	10	105	3	68	1	752½
1859.....	4	—	22	—	175	53	12	166	2	100	1	275,69
1860.....	3	—	29	—	198	64	16	234	5	85	—	245
Summa	34	4	146	—	847	249	54	649	13	413	5	2,143,19

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7—10.	11.
År.	Hästar.	Nöt- kreatur.	Får.	Getter.	Svin.	Gäss, Ankor, Kalkoner och Höns.	Skadan beräknad i pennin- gevärde. R.dr R.mt.
1856.....	—	—	47	14	—	20	282
1857.....	—	2	48	9	—	12	357
1858.....	—	7	56	22	—	36	706
1859.....	2	5	53	20	—	28	724
1860.....	—	6	62	21	—	39	646
Summa	2	20	266	86	—	135	2,715

Tab. N:o 7.

GRUFVOR, BERGVERK, BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR SAMT HANDTVERKERIER.

1.	2.								3.								4.					5.				
	Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufakturinrättningar.																Handtverkerier.									
	Å landsbygden.								I städerna.								Å landsbygden.					I städerna.				
	År 1860.	Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Mästare.	Deras biträden af			Dessa arbetsbiträden.	Mästare.	Deras biträden af			Antal dukare till sjelf-försörjning.	
Emskilde.			Bolag.	Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.	m.	q.	m.		q.	Emskilde.	Bolag.	Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.	m.		q.	m.	q.			Gesäller.	Lärtingar.	Andra arbetare.		Gesäller.
Bagare														10	4	1				23	3	2	5	43		
Belgmakare														1												
Bergsmanshamrar och hyttor	27		27	88																						
Bleckslagare														1				1		6	2	2		2		
Blockmakare																			3							
Bokbindare																			9	1	2					
Bomullsspinneri och väfveri								1		1	292	40	30	71												
Borstbindare																				2				1		
Bryggerier								2		2	24		2		2			1		7			8	20		
Bundtmakare								1	1		2		1													
Byggmästare																		2								
Fayencefabriker								2	2		19		6													
Färgerier	19	19		29		1		7	7		26		1					3		2	3					
Garfverier	18	18		30	1	2		8	8		70							2	2	5	5	3		1		
Gelbgjutare																				1						
Glasmästare														1				4		6	2	3		5		
Grufvor, jern-.....	19		19	173																						
Guld- och silfverarbetare ...																				10	6	6				
Gördelmakare																				4	1	1		2		
Handskmakare																				1				2		
Hattmakare																				6	1	1	1	1		
Hjulmakare																		1								
Hofslagare																		1		4						
Hufvudbonaders tillverkning (mans-)																								2		
Dito dito (fruntimmers-)																								4		
Jernbruk	41	24	9	703		63																				
Jerngjuterier	2	2		35				2	1	1	51		6													
Jernmanufakturverk	50	23	6	70		28		1		1	4															
Jern- och stålfabriker								3	3		10															
Kakelugnsmakare	10	12		21		15												2		5	4	1		3		
Kammakare																				1						
Karduansmakare																				5	4	3				
Kemisk tekniska fabriker...								2	2																	
» tändsticks- dito ...								2	2																	
Klensmeder																		106	31	9	6	6				
Klädesfabrik	1	1		11																						
Klädsömmerskor																								28		
Kopparslagare														4	3		2	8	2	16	9	9		2		
Korgmakare																				1						
Kortfabrik								1	1		6															
Körsnärer																				2						
Ljusstöpning																								2		

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER och SKJUTSNING, 1856—1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
	Längd i mil:				Kostnader för				Antal gästgifverier vid periodens slut.	Antal utgångne hästar		
	af hvarje slag af motsiående vägar	af indelade, med skjutsstationer för sedde vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af fulländade eller betydligt förbättrade	fulländade nya vägar		förbättrade vägar			fr.	för kungs- och krono-skjuts.	för gästgifveri, häll- och reserv-skjuts.
					af statsmedel.	af kommunernes medel.	af statsmedel.	af kommunernes medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
Allmänna landsvägar	49 ¹⁵⁵¹⁰ ₁₈₀₀₀	46 ¹⁵⁵¹⁰ ₁₈₀₀₀	—	—	—	—	—	350	20	1856	2,013	49,577
Häradsvägar	53 ³⁸²¹⁷ ₃₈₀₀₀	44 ³⁸²¹⁷ ₃₈₀₀₀	6 ³	2 ¹¹³	—	14,850	—	36,036	15	1857	1,029	43,470
Socknevägar	48 ²⁴¹⁰ ₂₄₀₀	22 ²⁴¹⁰ ₂₄₀₀	—	4 ¹	—	—	4,221	18,942	7	1858	1,301	29,463
I städer	—	—	—	—	5,739	17,500	—	1,500	3	1859	1,456	29,517
Med införd skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	36	1860	2,774	31,943

Tab. N:o 9.

Sjöfart och Handel, 1856—1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
	S j ö f a r t.								H a n d e l.														
	Fartyg och båtar begagnade								Gross-handlare.	Minut-handlare.	H a n d l a n d e												
	till inrikes sjöfart.				till utrikes sjöfart.						Antal.	idkande både gross- och minut-handel.	enligt § 3 mom. 1 af Handelsordningen.	qvinnor enligt 4 § Handelsordningen.	med in- och utländska varor.	med landtmanna-varor.	med egna tillverkningar.						
	Antal.	Lastetal.	Besättning.	Sjöfolk.	Antal.	Lastetal.	Besättning.	Sjöfolk.	Husbönder.	Bejening.								Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.
Landsbygden	34	—	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	128	31	7	—	—	—
Sjö- och stapelstäderna Gefle, Söderhamn och Hudiksvall	30	747,40	38	51	91	13,951,09	95	999	35	29	113	78	70	54	2	3	15	3	—	—	—	—	—

Tab. N:o 10.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER Å LANDSBYGDEN, SAMT TOMTER OCH JORDAR I STÄDERNA ÅR 1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	
Å l a n d s b y g d e n .								I s t ä d e r n e .											
Hemman och jordlägenheter af alla slag efter olika natur enligt nya jordboksordningen.	Hemman.		Antal			Uppskattningsvärde sista året.		Tomter, jordar och lägenheter af alla slag i hvarje stad.	Tomter.		Jordar.					Uppskattningsvärde sista året.			
	Mantal.		Brukningsstolar.	jordorp.	backstugor.	andra lägenheter.	R:dr		R:mt.	Antal	obebyggde bebyggde.	Åker.	Äng.	Skog och beten m. m.	Summa tunnland jord.	Hemmantal.	Hus och tomter.	Jordar.	Summa uppskattningsvärde.
	Oförmedlade.	Förmedlade.																	
Krono	77 $\frac{1}{2}$	—	65	6,484	3,703	3,257	11,273,653	Fasta tomter	476	18	—	—	—	—	81 $\frac{1}{2}$	—	—	5,730,769	
Skatte	2,020 $\frac{1}{2}$	—	6,457																
Frälse	581 $\frac{1}{2}$	—	227																
Gefle stad								Ofräa dito	820	68	—	—	—	—					
								Donerad jord	—	—	8,490	1,529	30,850	40,869					
								Fast dito	—	—	3,046	—	1,389	4,435					
Söderhamn									374	9	—	892	4,675	5,567	—	232,000	569,866	801,866	
Hudiksvall									512	276	—	456	472	928	71 $\frac{1}{2}$	888,664	116,679	1,005,343	

Anmärkning. Det för städerna Gefle och Hudiksvall utförde hemmantal finnes intaget bland hemman af krononatur.

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
År.	Sökta skiftens antal.	Fastställda skiften.							Arfvoden till landtmätare och gode män för laga skiften.	Hela beräknade utgiftsersättningen.
		Antal.	Skiftade mantal.		Skiftade kvadratref.			Afrösningsjord.		
			Oförmedlade.	Förmedlade.	Inrösningsjord.		Odlingsmark.			
					Åker.	Äng.				
1856	15	7	7 $\frac{1}{4}$	—	3,083	2,643	974	37,442	4,030	4,310
1857	22	3	7 $\frac{1}{8}$	—	2,804	2,369	957	18,906	2,559	8,885
1858	18	6	11 $\frac{1}{2}$	—	5,102	5,282	1,276	48,147	8,148	16,357
1859	14	3	6 $\frac{3}{8}$	—	2,341	3,707	571	26,337	4,074	9,133
1860	14	8	10 $\frac{3}{8}$	—	7,659	9,939	699	49,677	10,777	28,777
Summa 1856—60	83	27	43 $\frac{1}{2}$	—	20,989	23,940	4,477	180,509	29,588	67,462

Anmärkning. Vid flere skiften saknas uppgift på Gode männens arfvode, och vid tvenne skiften, nemligen ett för 1858 och ett för 1860, saknas derjemte Landtmätarnes arfvodesräkningar.

Tab. N:o 12.

SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sparbankens benämning och stiftelseår.	Antal del-egare.	Hela kapitaltillgången. R:dr R:mt.	Öfver-skott eller besparing öfver delegar-nes andel.	A f d e l e g a r n e									
				insatt belopp i R:dr R:mt.					uttaget belopp i R:dr R:mt.				
	Allt vid periodens slut.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.		
Gefle stads, stiftad 1824	1,461	363,969 37	40,981 92	57,483 97	42,776 59	42,878 79	59,996 22	84,532 28	45,206 91	51,616 56	63,638 49	47,998 55	56,124 24
Hudiksvalls stads, stiftad 1848	430	42,316 13	3,195 47	9,112	8,938 04	4,886 75	6,597 13	6,008 58	2,215 50	4,010 86	8,117 95	5,483 44	4,157 22
Öster Fernebo, stiftad 1824...	244	4,538	—	229	315	117	412	283	22	222	36	251	55
Forsbacka, stiftad 1857	2	107 03	72 02	—	—	35	—	—	—	—	—	4 48	—
Summa	2,137	410,930 53	44,249 41	66,524 97	52,029 63	47,917 54	67,005 35	90,823 86	47,444 41	55,849 42	71,792 44	53,737 47	60,336 46

Tab. N:o 13.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	
År.	Fattigvården gemensam för hela samhället.	Antal fattighus.	Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.										Fattigvårdens										
			Äldre personer vårdade				Barn vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Inkomster.							Samtliga utgifter i och för fattigförsörjningen.		
			i fattighus.		på annat sätt.						Afkastning af egendom, kollekt m. m.	Personliga fattigvårdsbidrag.	Värdet af tillskott eller hemmental.	Ersättning		Summa. R:dr R:mt.							
			m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.				af statsmedel.	af annat fattigvårds-samhälle.								
1856...	43	51	17	54	99	106	140	151	165	311	404	715	589	1,228	1,817	30,893 49	14,746 73	20,939 31	900 90	1,917 98	69,398 41	73,005 44	
1857...	43	51	16	58	104	107	150	165	174	330	428	758	592	1,241	1,833	29,643 45	13,594 46	20,295 40	1,169 61	1,159 53	65,862 45	77,937 88	
1858...	43	51	17	46	92	112	162	154	163	310	415	725	565	1,202	1,767	33,127 33	13,381 48	22,460 33	1,411 15	1,417 64	71,797 93	71,503 69	
1859...	43	52	17	55	95	120	163	160	166	335	424	759	556	1,205	1,761	32,935 04	25,239 02	23,250 39	982 51	421 35	82,828 31	73,370 09	
1860...	43	52	16	46	97	119	169	178	176	343	442	785	605	1,223	1,828	35,785 90	18,418 01	24,044 29	936 86	796 67	79,981 73	76,930 07	

